

שירת ימי הביניים :

שיעור ראשון :

רקע:

שירה זו הפרידה בין "שירת קודש" לבין "שירת חול" וההפרדה העידה בעיקר על מועדי השימוש של החברה בשירים ועל תפקידה בחייהם.

הנושאים שבשתי הקטגוריות הם נושאים שהעסיקו את העם תמיד כגון : ערכי דת וביטוי אמונת המאמין.

שירת החול הייתה שירה שקדמה לשירת הקודש.

שירת החול חוברה במאה העשירית עד המאה ה 12 לספירה. שירה זו נכתבה לפי מה שלמדן היהודים מהערבים אשר חיו במחיצתם (בארצות ספרד). היא ביטאה מיזוג של יהדות וערבים במשקל¹, בתוכן בצורה.

בשירה זו דברו על חוויות הפרט – רגשותיו : אהבה קנאה שירי יין (הוללות) וטבע.

שירת הקודש הגיעה מאוחר יותר – המבנה של השיר היה נוקשה היא דיברה על שימור מסורת היו בה פיוטים קלאסיים למשל בשביל יום כיפור והיו גם שירי בקשות וסליחות.

לשון השיר הייתה משבצת בתוכה פסוקים מהמקרא ששובצו באופן חדש ומרענן וזה נקרא "סגנון שיבוצי".

בפרק זה אדון ביצירות הבאות :

1. שפל רוח
2. לבי במזרח
3. ראה שמש
4. ישנה בחיק ילדות
5. מליצתי בדאגתי.
6. הבא מבול

דף מושגים בנושא אמצעים אומנותיים של שירת ימי הביניים :

מבנה : צורתו החיצונית של השיר (מבחינת חלוקה לבתים וכו') :

השיר כולו נראה כבית אחד של שיר חדש היות ואין רווחים בין הבתים.

בית הוא בעצם שורה. כל שורה היא בית חדש. (שיר בעל 5 שורות ייקרא במונח ספרותי שיר בעל 5 בתים).

הבתים בשירת ימי הביניים מחולקים לשני חצאים – ביניהם ישנו "סלאש" / = קו נטוי.

שני החלקים – כל חלק כפי עצמו נקרא "צלע" - החצי הראשון של השורה (צלע ראשונה) נקרא "דלת" והחצי הנוסף

(צלע שנייה) נקרא "סוגר".

¹ ראה עמוד מושגים.

חריזה : יש שלושה סוגי חרוזים - הם מדורגים כאן מהחרוז הפשוט עד המעולה ביותר.
הצבע הכחול מסמל עיצור זהה (אותיות) והצבע האדום את התנועה הזוהה (צליל).
חרוז "עובר" : כאשר סופי הבתים הם עיצור ותנועה זהים, למשל : סיומת של "אים" כמו
"ירושלים" ו "שמיים",
כל אחת בשורה נפרדת, כלומר בבית נפרד.
חרוז "ראוי" : כאשר הסיום של הבתים הוא שני עיצורים זהים ותנועה ביניהם זהה. "אסיריך"
- "עדריך".
חרוז משובח : שלושה עיצורים זהים ושתי תנועות זהות "חמישים" - "חמושים" - כאן האות ח'
היא גם עיצור זהה וגם התנועה שלה זהה.

משקל השיר - הכוונה לקצב ולהנגנה של השיר. המשקל מראה לנו איך לקרוא את השיר והוא מורכב מיתד ומתנועה.
יתד היא הברה שמכילה שווא נע או חטף ותנועה קצרה והיא מסומנת באות U מעל ההברה.
תנועה היא הברה בעלת תנועה ארוכה והיא מסומנת בקו כזה - .
עמוד הוא שילוב של יתדות ותנועות לפי המילה בסיום המילה יהיה עמוד שיסומן בקו נטוי / .
(לצורך פישוט העניין אציין את שם המשקל - שנקבע לפי סדר היתדות והתנועות, בכל שיר בו אדון).

שיבוצים :

הכוונה לשיבוץ חלקי פסוקים מהמקרא בתוך השיר על מנת להעשיר את לשון השיר והעיד על יחסו החיובי של המשורר למקרא.
אם המשורר משבץ בשירתו ציון שלקוח מחיי העם אז הכוונה היא לא לשיבוץ אלא ל**רמיזה** - כלומר הוא רומז להבנה אחרת באמצעות ההבנה של השומעים או הקוראים את האירוע.

תפארת הפתיחה והסיום :

- זהו קישוט יסודי של השיר מדובר בהשקעה מיוחדת בבית הראשון והחרון של השיר המורכב מ :
1. בתפארת הפתיחה (שורה ראשונה) יהיה מצויין נושא השיר.
 2. הן בפתיחה והן בסיום תהיה חריזה בין דלת (חצי שורה ראשונה) לסוגר (חצי שורה שנייה).
 3. הן בפתיחה והן בסיום עמודי המשקל יתאימו למילים ולא ייגמרו באמצע.

אקרוסטיכון :

פירושו - הצגת שמו של המשורר בתוך שירי קודש בשורה אנכית. למשל :

י
ה
ו
ד

ה

חתימה שכזאת נועדה לשירת קודש ולא לחול כי המשורר כתב את השיר לשם שילובו בתפילה וחשוב לו שידעו מי כתב אותו.

צימוד :

כאשר באותו בית יש שימוש בשתי מילים שנכתבות או נשמעות באופן זהה אך בעלות משמעות שונה כמו יקל – יקר או ערבה ר' בקמץ – ערבה ר' בצירה.

תקבולת :

ישנם שלושה סוגי תקבולות (חזרות) :
נרדפת – כאשר אותו רעיון חוזר על עצמו בצלע א' ובצלע ב'.
ניגודית – כאשר הרעיון שבצלע א' הפוך או מנוגד לצלע ב'.
משלימה – כאשר מבחינת הצליל והקצב יש זהות בין הצלעות אולם הרעיון חצוי – חצי בצלע א' וחצי בצלע ב'.

קבוצה א' שירי קודש וציון :

הסופרים :

רשב"ג – רבי שלמה אבן גבירול.
חי בין השנים 1021-1053. רשב"ג חי בספרד ועסק בכתיבת שירה ובפילוסופיה הוא סבל ממחלת עור קשה וחשוכת מרפא וציפה למותו שיגאל אותו מייסוריו.
הוא היה עני ונתמך על ידי נדיבי התקופה והבולט ביניהם היה יקותיאל אבן חסאן שתמך בו נפשית וכלכלית כאחד עד שהוצא להורג (כאשר רשב"ג היה בן 18).

ריה"ל – רבי יהודה הלוי :

חי בין השנים 1075-1141.

חי בספרד ועסק בשירה בפילוסופיה וברפואה. כתב שירי חול וקודש. היה אדם דתי והאמין ה' יציל את העם היהודי מכל סכנה.
בשנות ה 60 לחייו עזב הכל ועלה לישראל אולם בדרכו ירד במצריים שהה שם מספר חודשים (אצל מכר) חלה ומת וכך לא הגיע לישראל.

שירי קודש :

רשב"ג : שפל רוח .

השיר נכתב כשיר רשות לנשמת להקראתו לפני תפילה בימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים בהם האדם מביע חרטה על מעשיו ומכונן ליום השיפוט – יום כיפור.
בית א' – המשורר מעיד על עצמו באמצעות שילוש השפלות : רוח, ברך וקומה – (תקבולת נרדפת) כדי להדגיש את קטנותו ואפסיותו.

אקדמך = יקבל את פני ה' – כשהוא נמוך ממנו וירא כבוד.
בבית זה ישנה תפארת הפתיחה.
בית ב' – כשהמשורר חושב על ה' הוא חש עצמו כתולעת קטנה וחלשה המתחפרת בתוך האדמה (זהו דימוי) ויש פה גם ניגודיות בין עוצמת ה' לקטנות האדם.
בשני בתים אלו ניתן לחוש את הפחד מאלוהים את הכבוד שהוא רוחש לו ואת הרגשת הקטנות והאפסות של האדם מולו.
בית ג' - המשורר מכנה את ה' כעולם ומלואו אשר אין קץ לגודלו ולעוצמתו. הוא טוען שהוא האדם הפשוט חסר אמצעים להלל את העוצמה הזאת.
בית ד' – המלאכים אשר נמצאים במרומים אינם יכולים לפאר את שמו והוא כאדם בטוח שלא יוכל לעשות יותר מהם לשם הלול שמו.
בשני בתים אלה ניתן להרגיש את עוצמתו הבלתי מוגבלת של האל ושוב, מי הוא כאדם שמהלל את האל..
בית אחרון – הוא שם את אלוהים בראשית כל מחשבה שלו כפי שעושות כל הנשמות החיות שמהללות ומשבחות אותו.
בכך הוא בא להודות לאל על שנתן לו את החיים.
ההכללה הזו באה להעצים את עוצמת ה' להעיד שכולם כפופים לו ומאמינים בו ומודים לו.
"לשמו תהלל כל נשמה" זהו ציטוט מספר תהילים המתפקד כ "שיבוץ" מקראי.

לבי במזרח :

מדובר בשיר כמיהה לציון – געגועים לארץ ישראל .
השיר מכיל את תפארת הפתיחה ובעל חרוז מבריח לכל אורכו. כמו כן כל השיר מושתת על ניגודים.
משקל השיר : שתי תנועות יתד תנועה יתד שתי תנועות יתד תנועה יתד.
והרי תוכנו :
המשורר נמצא בספרד המכונה בבית א' "סוף מערב" וגעגועיו הם לישראל הנמצאת במזרח – אנו רואים כאן תקבולת ניגודית המורכבת מאזכור למקרא לספר תהילים ק"ג 12 שם כתוב "רחוק מזרח ממערב", המביעה את מצוקתו של הדובר והמרחק העצום בין הימצאותו הפיזית לרצון ליבו.
הצלע השנייה של הבית מבטאת את התסכול המקיף אותו בכל מעשיו וחיייו – הוא אינו מוצא טעם לאוכל כאשר האוכל משמש כאן כמטונימיה (חלק מתוך השלם המעיד על השלם) להנאות החיים.

בבית ב' המשורר מעלה שאלה רטורית כיצד יוכל לקיים את נדריו (לעלות ארצה) אם ארץ ישראל נמצאת תחת שלטון נוצרי וספרד מקום מגוריו תחת שלטון מוסלמי. המשורר נאלץ להתמודד פה עם קושי כפול הוא לא יכול לצאת בקלות מספרד בשל איסורי השלטון וגם אם יצליח וייצא משם כיצד ייכנס לשטח ישראל ? שהרי הדבר לא פשוט כלל.

הבית השלישי מציין את הקלות בה הוא מוכן לעזוב את ספרד והעושר החומרי שבה על מנת לזכות ולראות את שרידי בית המקדש שחרב. זוהי תקבולת ניגודית המורכבת מצימוד (יקל –

יקר) המעמידה באמצעות דימוי את הקלות שבעזיבה מול הרצון העז לגעת באדמת הארץ. ושוב, האדמה היא מטונימיה לארץ הקודש כולה. השימוש במילה דביר לציון בית המקדש לקוחה מספר תהילים כ"ח 2 " אל דביר קדשך" וזה כאמור שיבוץ מקראי.

שעור שני :

קבוצה ב' – שירי חול :

ראה שמש / רשב"ג :

מדובר בשיר חול אשר מאופיין בנושאו האישי – קינה על מות חבר קרוב. בשיר ישנו חרוז מבריא המשלב בתוכו צימודים (תכסה מכסה תחסה וכו'), משקלו הוא יתד שתי תנועות יתד שתי תנועות יתד תנועה. השיר מכיל סמלים לכל אורכו. זהו שיר קינה של הדובר השר על נותן החסות שלו – יקותיאל אשר הוצא להורג לנגד עיניו. את הביטוי לטראומה האישית כתב בשיר. השיר נפתח בפנייה לנמען "ראה" כלומר הסתכל ותראה את שקיעת השמש את האודם שלה כאילו היא לבושה בבד אדום (זוהי האנשה שכן שמש אינה מתלבשת). הבית השני מתאר את הצבע האדום של השמש אשר נמצא בכל – מצפון ועד דרום. הרוח מפזרת את האודם על פני הארץ. כאשר הארץ היא סמל לדובר המכוסה בצבע דם חברו המת. הבית השלישי הינו אנאלוגיה בין הדובר לארץ : כמו שהארץ נעזבת ערומה (האנשה ארץ אינה ערומה או לבושה) כך הדובר נשאר חסר כל ונתון לחסדי הלילה ממש כמו הארץ עליה ירד השחור. זהו משחק צבעים בין האדום שפשט על הכל (רמיזה לדמו של יקותיאל שנשפך) לבין השחור שנשאר לאחר העלמו של האדום – לאחר קבורת יקותיאל פינה הדם את מקומו לאבל המסומל בצבע השחור. בבית הרביעי השמיים קודרים (האנשה – שמיים לא מתאבלים) ונראה כי גם הם אבלים על מות יקותיאל האבל כאן מתואר באמצעות השק וזוהי רמיזה למנהג מימי המקרא ששם היה נהוג להתכסות בשקי אפר ועפר בזמן אבל. בית זה הינו פואינטה כי יכולנו לחשוב משך קריאתנו את שלושת הבתים הראשונים כי מדובר בשיר טבע המתאר את שקיעת השמש סיומו של יום ורדת הלילה אולם בית זה מפתיע אותנו וגורם לנו לרצות לקרוא את השיר פעם נוספת והפעם להיות ערניים לרמזים המטרימים הנמצאים לכל אורכו של הבית. הפעם נקרא אותו כשיר קינה ונראה כי השימוש בטבע הוא אמצעי איפוק – הדובר מנסה לא לתת לרגשותיו לכאבו ולצערו לפרוץ החוצה והשימוש בטבע במקום לדבר מפורשות שומר על עוצמת הכאב ויחד עם זאת מאופק יותר.

מליצתי בדאגתי : רשב"ג.

בשיר עשרה בתים המסתיימים בחרוז מברית, ומשקלו הוא יתד שתי תנועות יתד שתי תנועות יתד תנועה.

השיר בנוי בצורה של דיאלוג (דו שיח בין שני אנשים / חברים).

השיר מבוסס על ניגודים (בין הרצון לשמוח לבין הכאב בין עמדת המשורר לידידו) ועל הדרגתיות בדרגות הייסורים מייסורים במחשבה ועד לייחולים עצמיים של מוות וגאולה מהם, וניתן לראות כי הידיד אינו מטה אוזן לצרתו של הדובר אלא מדבר באופן כללי על נערים בני 16.

הידיד וחברו מציגים שתי תפיסות עולם שונות האחת – סגפנית, של עינוי וכאב והשנייה – של הנאות החיים.

השיר מתחלק לחמש קבוצות: בכל קבוצה שני בתים המציגים טענה אחת של אחד מהם. בתים 1-2 השיר נפתח בתפארת הפתיחה ובתקבולת נרדפת.

הדובר אומר כי הוא יודע שאמור היה לשמוח על כתיבתו ושירתו אולם הדאגה התמידית לא מאפשרת לו לשמוח כלל.

שמחת אנשים אחרים מגבירה את סבלו ודאגתו עוד יותר והוא מדמה עצמו לפרח שייקטף טרם סמנו – הוא יודע כי ימות צעיר. (אכן, רשב"ג מת ממחלת העור שלו בגיל 30 בערך).

בתים 3-4 הם תשובת הידיד: הידיד מטיף לו על מחשבות השחור המקיפות אותו ואומר לו כי נער בן 16 צריך ללכת אחרי תענוגות החיים הוא משווה את הנעורים לחבצלת אדומה שזופת שמש – כלומר תקופת שיא של יצרים הם הנעורים ולא זמן אבל.

בתים 5-6: הדובר מפרט בפני ידידו את הסיבה לדאגה וחוסר המנוחה שלו: בנפשו מתנהלת מלחמה בין השכל הדן בבעיות מוסר וחוכמה לבין הנפש הקוראת לתענוגות אינסופיים של נעורים וקלות ראש. ובמאבק זה ניצח ההגיון ולא ההיסחפות אחר הכיף הרגעי.

בבתים 7-8 מציע לו הידיד על ידי פנייה בשאלה רטורית להפסיק את המחשבות השליליות העוסקות בבעיות היפותטיות כי אין בהן כל טעם ותועלת, ולקוות רק לטוב. הוא מאמין כי לכל בעיה ניתן למצוא פתרון בזמן בה תגיע.

והמשורר עיין בשלו.

בבתים 9-10 המסיימים את השיר המשורר משתמש בשיבוצים מקראיים ("צרי" – ירמיהו) ובצימודים (אוחיל – איחל) וטוען כי אין לו שום סיבה לעורר תקוות כי אלו הן תקוות שווא. אמנם עדיין לא הגיעה שעתו אולם הוא יודע בוודאות כי זה לא יאחר לבוא והוא ימות בייסורים נוראיים ייסורי גוף ונפש (וניתן לראות בכך אזכור לאיוב שסבל פיזית ונפשית כאחד) הסיום במילה "אנוש" מראה לנו כי הוא ככל אדם אחר אשר חולה במחלה חשוכת מרפא.

הבא מבול? / יהודה הלוי.

משקל השיר הוא יתד שתי תנועות יתד שתי תנועות יתד תנועה ולכל אורכו ניתן לראות חרוז מבריח.

השיר בנוי משבעה בתים אשר ששת בתיו הראשונים מנוגדים לצלע האחרונה שבהם. בהם המשורר שואל את עצמו שאלות לגבי גורלו של העולם שסביבו. השיר נכתב בזמן מסעו לארץ ישראל כאשר הפליג בים ולא ראה סביבו אלא ים. דבר שהעלה במחשבותיו אסוציאציה של המבול מהמקרא (ומתפקד כשיבוץ מקראי מספר בראשית בסיפור נוח התיבה והמבול), את הדמיון והשוואה למבול ניתן לראות ביתר פירוט בבית השני "אין אדם, עוף וחייה" את ההרגשה הזו של הבדידות ושל התמודדותו האישית עם הריקנות של השמיים והמים ניתן לראות כמטונימיה להרגשת הבדידות והעיזבון שלו לאחר שעזב את כל טוב ספרד למען חורבת ישראל. אם כן מדובר בבדידות ובמועקה כפולים: האחת – פיזית הוא אכן נמצא בודד על אונייה בדרך

לישראל וסביבו רק ים אולם ישנו מישור נוסף המתגלה לנו והוא העיזבון הנפשי של כל חבריו שהשאיר בספרד .
החלוקה לבתים :

הבית הראשון הנפתח בתפארת הפתיחה מציג את תמיהתו לגבי גורל היקום הוא צופה בשיממון אינו רואה דבר פרט לים. התמיהה מוצגת באמצעות שאלות רטוריות הרי ברור לו שאין המבול חוזר על עצמו. בבית זה מופיע הצימוד " חרבה" ו "חרבה".

בבית השני תוהה המשורר האם כולם מתו שכן אין זכר לשום דבר חי.

בבית ג' הוא אומר לעצמו כי אם היה רואה פיסת אדמה אפילו היה זה מדבר היה לבטח

נרגע. בבית זה מופיעים הצימודים "ערבה" ו"ערבה" (ר' קמוצה וצרויה)

בבית הרביעי ישנה הדגשה על הניסיון האקטיבי שלו לראות פיסת אדמה ע"י השימוש במונח

"אשגיח לכל עבר" ובסימו שוב ניטעת במחשבתנו תחושת תיבת נוח מהמבול המקראי ע"י

השימוש במילה תיבה הטעונה משמעות סמלית – אסוציאטיבית למקרא. בבית זה ישנם

הצימודים "מים" ו"שמים".

הבית החמישי פותח בתיאור של סערה שיימשך על פני שלושת הבתים הבאים : הוא פותח

בתיאור השתוללות של לווייתן הגורם למי הים לקצוף והקצף מזכיר לו שיער שיבה לבן את

השתוללות הלווייתן (שיבוץ מקראי השולח אותנו לספרי איוב, יונה ותהילים) הוא רואה כהפרת סדרי הטבע והשקט שליוה אותו.

בעת הסערה הגלים הגבוהים והמחשבות המשורר מדמה את הים לגנב אוניות אשר מכחיש את

גניבתן ואת סוד הימצאותן בתוכו – ייתכן וכך בחר להביע את חששו הרגעי מפני טביעה בים.

אולם אף אם כך הדבר וחשש הוא מפני טביעה הרי חייב החשש להיות רגעי בלבד משום שבבית

המסכם ניתן לראות כי ככל שהים זועף נפשו של המשורר תעלוז כלומר תצחק הוא מאושר

מעובדת היותו מגשים חלום עלייה לארץ הקודש.

ואפשר לפרש ולומר כי בזכות המעשה הציוני שהוא עושה הוא בטוח כי אלוהים לא ייתן לו

שיאונה לו דבר רע, ולכן יש לקחת את הסערה כטלטול של רגשות ולא יותר מכך – השקט הנפשי

לא יאחר לבוא ואל לו לחשוש כי ה' מלווה אותו גם ברגעים אלו. עוצמת אלוהים גדולה מעוצמת

הלויתן.

עד הצלע האחרונה אנו עדים לאובדן, רגשי בדידות מתן ביטוי לתהפוכות פנימיות המושלכות על

הים אולם בצלע האחרונה – הסיום נפשו שמחה הוא שלם עם ההחלטה ועם מסעו לישראל וכך

יתגבר על כל המכשולים תוקפים אותו.

ישנה בחיק ילדות : יהודה הלוי.

השיר מעמיד דיאלוג בו פונה המשורר לנפשו מטיח בפניה את אורח החיים שנהגה עד כה ומציע

לה לשנות דרכיה ולהצטרף לקהל המאמינים הסובב אותה על מנת לרצות את רצון האל.

הלשון היא לשון חיובית ונראה כי המשורר בוטח בנפשו כי היא מסוגלת לבצע את השינוי שהוא

עומד להטיל עליה.

השיר בנוי מחמישה בתים ומשקלו הוא יתד תנועה, יתד שתי תנועות, יתד תנועה, תנועה יתד ולכל

אורכו חרוז מבריש "רו".

שמו של המשורר "יהודה" מופיע בשיר באקרוסטיכון – היות והשיר הוא רשות לנשמת (לפני תפילה).

המשורר לאורך כל השיר מאניש את נפשו ומקנה לה תכונות של ישות עצמאית – כאילו הייתה אדם.

בבית הראשון הוא שואל את נפשו עד מתי היא מתכוונת לשכב (שיבוץ מספר משלי, ו' 9) נהוג באופן חסר אחריות כמו בתקופת הינקות בה מגיעה לה חסות והיא רק ישנה. היא כבר עברה מזמן את תקופת הינקות ואת תקופת הנעורים שחלפה הוא מדמה לנשירת קני הסוף מצמח הפשתן.

המשורר מודע לסימני הזקנה הנותנים סימנם על שער ראשו השב.

ובכן המשורר ער לתהליך ההתבגרות והוא מוכן לבצע תפנית בחייו הוא יעזוב מעתה את חי ההוללות שאפינו אותו כשם שהציפורים מתנערות מטל הלילה הוא חש כי הוא עומד להיות אדם אקטיבי המשפיע על עתידו ולא נתון לחסדי הזמן. בבית זה ישנו צימוד "נעורים" ו "ננעורת" על מנת להשתרר מהעולם החומרי עליו לעזוב מספר דברים המתקשרים עם החומריות כגון - התענוגות הארציים מלאי החושניות, רק אז, אחרי שהנפש תעזוב את ים התענוגות הוא יוכל להצטרף לקהל המאמינים בעלי הנפש הטהורה שפניהם נראות לו כמאושרות.

בבית הרביעי ישנו צימוד של "ימים" יום ו"ימים" וים.

בסיום השיר המשורר מדבר בהכללה שבאה לומר כי הוא אינו לבד בהתחשבות הנפש הזאת וכי אנשים רבים מתמודדים עם החזרה בתשובה.

חשוב לזכור כאמור כי מדובר בשיר שנכתב לשם שימוש בזמן הימים הנוראים בהם האדם חייב בחשבון נפש וביראה מפני החלטה של מעלה.

שירת ביאליק :

בשירת ביאליק אדון ביצירות הבאות :

1. לא זכיתי באור מן ההפקר.
2. ואם ישאל המלאך.
3. לבדי.
4. על השחיטה.
5. הכניסיני תחת כנפך.
6. רק קו שמש אחד.

לא זכיתי באור מן ההפקר :

זהו שיר הבנוי מארבעה בתים אשר מתאר תהליך של כתיבת השיר החל מהרגע הרעיוני וכלה ברגע בו יצא מחזקת המשורר אל קהל הקוראים וגורלו.

השיר נפתח בשלילת מקורות אפשריים למציאת שיר או ליצירתו הוא לא "זכה" בו מן ההפקר כלומר השיר לא היה קיים אצל מישהו נשכח ואז הגיע אליו.

אף לא ירש אותו – שוב השימוש בפעלים זכה וירש באים להעיד על הקלות המיוחסת להם. בשתי השורות הבאות אנו נגלה כיצד כן נולד השיר וזו תהיה תקבולת ניגודית. מסלעי וצורי ניקרתיו – וחצבתיו מלבבי כאן כמור יש נרדפות בין סלעי וצורי והשוואת שני מקורות קשים

(אבנים) אלה ללב המשורר. העבודה משולה לחציבה ולניקור כלומר עבודת כפיים קשה ואינטנסיבית ולא כזכייה קלה. המשורר שאב את השיר מתוכו מהמקום הכי אינטימי, הכי קשה – הלב.

הוא מתייחס לשיר בדימויים של אור לכל אורך השיר .

בבית השני הוא ניצוץ קטן המסתתר – כלומר להדגיש שוב את הקושי שבמציאתו וגילוי כלפי חוץ שכן יש למצוא את מקום מסתורו. ואל לנו לחשוב כי אם מדובר בניצוץ קטן אולי אין שווה המאמץ את העבודה הקשה הכרוכה בחציבה ובהוצאתו – בדיוק להפך - המשורר גאה בניצוץ הקטן כי " כולו שלי הוא " כל כולו של הניצוץ הקטן הזה הוא שלי (ממש התייחסות כמו לתינוק היוצא מתוך הגוף במאמצים ובכאב וההרגשה כי זה הקטן עוד גדול יהיה והרגשת הגאווה על השייכות להורה שיצר אותו באהבה – מהלב).

ושוב חזרה על השלילה לא שאלתיו ולא גנבתיו – כי ממני ובי הוא – העצמת השייכות, הרגשת הבעלות, והגאווה שבו על ידי המילים "בי", "שלי", "הוא".

הבית השלישי עובר המשורר ומתאר כיצד נוצר השיר. עד כה ראינו את מקור השיר והיינו עדים לרצון להביע מקוריות.

בבית זה מצטרף הביטוי תחת "פטיש צרותי" והוא מעיד כי אם חשבנו שדי בחציבה וניקור הרי שטעינו הגורם החשוב ביותר ליצירת השיר הוא דווקא גורם חיצוני – צרות. יש כאן אזכור למקרא לספר ירמיהו בו ירמיה טוען כי דבריו והוכחותיו את העם בקשר לנביאי הבעל הם אמת ובכוחם לפוצץ סלע. כך טוען ביאליק בשיר זה כי הוא שליח האל ממש כמו הנביא וכי אמנם הכוח ליצירת שיר הוא בתוכו (כשם שכוח הנבואה והיכולת הם בנביא) אולם הגורם להוצאת הדברים החוצה הם מגורם חיצוני – חזק יותר.

מרגע הפיצוץ ויציאתו החוצה קורא תהליך המתואר בשתי שורות בלבד – דבר המלמד אולי, על חוסר שליטת הדובר במהירות בה קורים הדברים. הניצוץ מגיע לעינו של הדובר ויוצר חרוז וכך נוצר לו השיר משילוב יסודות האש והמים (צרות הלב ורגש העין של המשורר). הבית השלישי הסתיים ובבית הרביעי מתואר גורל השיר לאחר שנוצר. הוא נמלט אל קהל הקוראים מהרגע בו נוצר אצל המשורר הוא מגיע לקהל הקוראים אשר יחליט מה לעשות אתו בעצמו ולמשורר אין יד בדבר. הקורא יכול להחליט ולפרשו כרצונו.

האור מצית אומנם את לב הקוראים ומזכיר את אש היוצר אולם התהליך הבעירה אצל היוצר הוא ארוך כואב ואישי ואילו אצל הקוראים מדובר במשהו רגעי וחולף. בסיום השיר ניתן לראות מעין טענה של היוצר כלפי הקוראים השיר עלה לו בחלב ובדם – והוא משלם מחיר כבד הקורא יכול להתייחס לשיר באדישות גמורה וזאת לאחר השקעתו את החומרים היקרים ביותר – חלב ודם הם החלקים המובחרים להעלאה על מזבח הקטורת.

מבנה השיר הוא אם כן מעגלי – הוא פותח ברשות הרבים ב"הפקר" וחוזר אליה – אל "קהל הקוראים" – המשמש כשטח הפקר לאחר היצירה.

בשיר שני מוטיבים מרכזיים אור ולב המשולבים זה בצד זה בלב ישנו האור וברגע שייצא מהלב הפוך ניצוץ וייצא אל לב הקוראים – לציון מעגליות

ואם ישאל המלאך :

השיר הוא דיאלוג הבנוי משאלות של מלאך דמיוני ותשובות אותן נותן הדובר השר.

השיר מתאר תהליך של נשמתו המטיילת מאז ילדותו, כאשר בכל בית מהשיר מתאר המשורר תחנה בה הייתה הנשמה. השאלות של המלאך מקדמות אותנו מבחינה כרונולוגית מילדותו ועד היום ובעצם לשאלת המלאך הראשונה יש תשובה רק בסוף השיר. השאלה הפותחת את השיר : בני נשמתך איה ? כבר בתוך השאלה טמונה התשובה – הרוח אינה יחד עם הגוף – תחושה זו מביעה חוסר שלמות ומעידה על רצון וכמיהה לדברים שאינם בהישג יד. המלאך השואל שואל שלוש שאלות נוספות היות ואין הדובר משיב לו על שאלתו הראשונה באופן ישיר הוא מנסה לכוון את הדובר לתשובה לשאלתו הראשונה אולם כאמור רק בתשובה הרביעית טמונה התשובה לשאלה הראשונה.

תיאור חי המשורר נפרשים על פני ארבע תחנות לפי ארבע השאלות והן :

תחנה ראשונה :

השאלה : בני נשמתך איה ?

התשובה : הדובר מתאר את המקום בו גדל הוא משתמש בטכניקת המיקוד של המצלמה – מהעולם אל הכפר המוקף חומה של עצים. יש לזכור כי הדובר נמצא בתוך הכפר הכלוא בין חומה זו.

מעל הכפר ישנם שמיים ובהם יש ענן העומד בניגוד לדובר היות והעב היא חופשייה ואינה בין חומות כמותו.

ואז מתוודה הדובר כי הוא אותו ילד – עזוב יחיד וחולם.. הוא מעמיד עצמו בהשוואה לעב שני הם יחידים בודדים אך הוא נמשך אליה בשל תכונת חוסר המוגבלות שלה הוא נמשך למרחבים ונפשו הולכת אחריה.

שאלה שנייה : "ותימוג" ? ופירושה האם נפשך הצטרפה לעב ונעלמה אתה ?

תשובתו : הנפש אמנם יצאה אל העב שמסמלת את כל הרצונות והשאיפות אולם הנפש לא נעלמה כמו העב.

הנשמה עברה מן העב אל קרן שמש (גם היא כמו העב – זמנית) והנשמה פיזזה איתה אבל יום אחד הנער הזיל דמעה והנפש צנחה לתוכה.

השאלה השלישית : ותיבש ? האם הנשמה כמו הדמעה, התייבשה ?

התשובה : כאן מתאר הדובר את הגעת נשמתו אל דפי הגמרא. הוא מתאר את נשמתו כמפרפרת בין חיים ומוות ואת דפי הגמרא כדפי אותיות מתות. לאור תיאור זה יכולנו לצפות כי כאן תיחנק נשמתו. ואמנם כך גם חושב המלאך והוא שואל את השאלה הרביעית והאחרונה.

שאלה רביעית : ותיחנק ?

תשובה : הנשמה משוררת שם . דווקא שם בין דפי הגמרא הישנים המלמדים על מסורת ישנה נולדו שיריו. ושיריו כללו בתוכם ובתוכם את כל חוויותיו : הוא כתב על עב קטנה וקרן שמש ודמעה וגם על אותיות גמרא בשעווה ..

כך אנו מתוודעים למקורות שירתו של המשורר לחוויות שעבר במהלך תקופת המאופיינות באפיונים שונים החל מהטבע וכלה בלימוד אשר אינו מצטייר כמשהו חיובי במיוחד.

לכל אלה נוספת השורה האחרונה של השיר אשר גם היא מקור בפני עצמו לכתבת שירים :

נשמתו לא ידעה אהבה וכך אנו מתוודעים לבית האחרון בו אנו מגלים את מיקומה של הנשמה המתדפקת ומחזרת אחר אהבה וכעת אנו מבינים היכן נשמתו ומדוע היא אינה אתו. הוא מפריד בין תפילת הכלל לתפילתו הפרטית וכך הוא מעמיד את חשיבות האהבה במעמד נעלה בעיניו

לעומת מעמדה אצל אחרים. הוא מייחל לאיחוד בין הגוף לנפש ומאמין כי זה יקרה כאשר הוא יחווה אהבה.

רק קו שמש אחד :

בשיר הדובר מתאר דמות נשית בתהליך המורכב משני ניגודים המתחלקים בין הבתים : בית א' בו מתוארת הנמענת בצורה חיובית של פריחה החל מהגורם החיצוני – קו השמש שמאפשר לה את צמיחתה ממשיך בתיאור המצמיחה אשר מתבטא בפעלים "רוממת", "גדלת", והיופי שלה מתבטא על ידי שימוש בדימוי ל"גפן פורייה".

דימוי זה הנראה כרומנטי ומעיד על יחס חיובי של הדובר כלפי מושא עיניו מתנפץ באופן הקיצוני ביותר בבית ב' העומד כשווה ערך מבחינה חיצונית ותחבירית (הוא מתחיל אותו דבר) דבר המעצים עוד יותר את תחושת הדובר הנגעל מהנמענת הוא אומר כי לאחר שליל סער אחד עבר אותה הכלבים הריחו את ריח נבלתה והתרחקו מעליה .

לכל אורך השיר אנו רואים כי הנמענת פסיבית – סבילה קו השמש כמו קו הסער עוברים עליה באופן חד פעמי (קו אחד של שמש וקו אחד של ליל סער).

ועכשיו לאחר קריאה ראשונה אשר אינה מבהירה במיוחד את כוונת הדובר עלינו לקרוא שנית ולשים לב לרמזים מטרימים הנמצאים בטקסט לכל אורכו ומצביעים על יחס של זלזול וחוסר אהדה כלפי הנמענת כגון :

מבחינת המצלול של הכותרת המלווה אותנו בפתיחת כל בית אנו שומעים "רק-קו" = כצליל של "רקב". המעיד על משהו רקוב ואז לאחר כותרת שכזו וחזרה על כך בבית א' אנו מתחילים לקרוא בנימה אחרת הרבה פחות רומנטית ואידילית על דמות האישה. הדובר מלגלג כלפיה כיצד גדלה ופרחה ומיד עם רגע פריחתה עבר עליה משהו שלילי ושחור כליל סער והשאיר ממנה – נבלה אשר ריחה מגיע בנקל אל הכלבים. ואלם יחד עם הרגשת מיאוס זו הדובר מציין כי היא עדיין שרוייה בהדרה – למרות היותה נבלה. משפט זה מעיד על רגשותיו המעורבים (אמביוולנטים) של הדובר אל הנמענת יחס המערב קרבה עם ריחוק ואהבה עם מיאוס.

לבדי :

השיר מתאר את יחסו של ביאליק לדת היהודית המוארת בכינוי "שכינה" יחסו אליה הוא דו ערכי הוא מציב אותה יחד עם בית המדרש התורה והלימודים הקדושים אל מול תנועת ההשכלה החדשה ולכל אחת הוא מעמיד דימוי משלה : השכינה מתוארת כציפור, הוא עצמו גוזל והתנועה של ההשכלה היא שירה חדשה ואור.

בשיר ניתן לראות מערכות ניגודים : בין הדובר לחברה, בין הדובר לשכינה בתחילת השיר בו היא גדולה וחזקה ויש בכוחה לגונן עליו ובסיום השיר כשהיא חלשה בוכיה והוא מגן עליה, יש ניגוד פנימי קונפליקט בין הדובר עצמו האם לעזוב כמו כולם או להישאר.

יש הדרגתיות ותקבולת הפוכה – כיאסטית : ככל שהשיר ממשיך הדובר גדל והשכינה חלשה יותר. ישנה בדידות משותפת ותחושה של גורל משותף ביניהם.

לאורך השיר אנו נתקלים בעוד עימות העימות שלו מול שאר החברה בתקופתו. נראה כי החברה נטשה והלכה כמו גוף אחד אחרי ההשכלה והוא נותר לבד, אחרון עם השכינה.

הוא מתאר בשיר את שלבי התבגרותו וככל שהוא מתבגר הוא נמשך יותר אל תנועת ההשכלה וכתוצאה מכך ובמקביל ניתן לראות את היחלשות השכינה.

בבית הראשון הוא מתאר תמונת מצב אובייקטיבית לכאורה : כולם הלכו והוא נשאר לבד.

בבית השני הוא מפרט הוא נשכח כגוזל שנשאר תחת כנפי השכינה – היא חזקה והיא מגוננת עליו. אולם בסיומו כבר כנפה נשברה ורועדת.

בבית השלישי היא נמצאת רק בפינת החדר והיא נמצאת בצל, מתכסה.

בבית הרביעי השכינה בוכה ומזילה דמעה על דף הגמרא של הדובר השר היא כבר חלשה ומודעת לכך שהיא עומדת להינטש על ידי רב בני דורו ובכלל הצעירים.

בבית החמישי היא כבר בוכה ממש על גורלה שלה ועל גורל היהדות והיא מנסה עדיין לגונן עליו בכנפה השבורה.

בבית השישי והאחרון הוא שומע את בכיה וזה נשמע לו כקינה עתיקת יומין. בסיום השיר הוא פתוח ולא ניתן להבין אם הלך מבעד לחלון אל ההשכלה או נשאר אתה והקשיב לבכיה.

ביאליק מזדהה אתה ועם בדידותה הוא אינו מסוגל לעזוב אותה הוא חש נאמנות כלפי היהדות ועם זאת הוא רוצה להיות עם החברה ועם ההשכלה.

הכניסיני תחת כנפך :

שיר זה בנוי ממסגרת המצויה בעצם בבית הראשון ובבית האחרון (הם זהים). בבית זה מבקש הדובר מנמענת להיות לו אם ואחות כלומר אהבה של טיפול והקשבה, וחיקה יהיה מקלט לתפילותיו הנידחות – הוא מעוניין להתוודות בפניה על משהו. המשך השיר יסביר לנו מהן אותן תפילות נידחות להן הוא מחפש אוזן קשבת. ואכן כפי שציפינו יש פירוט מהן תפילותיו ומדוע כינה אותן נידחות (מרוחקות, אולי אינן ברות מימוש).

הוא אומר כי שמע על נעורים מאחרים אך הוא אינו יודע היכן נעוריו הוא לא חווה אותם. ועוד שמע, כי יש אהבה בעולם – אך הוא עדיין לא חווה אהבה ואינו יודע מה פירוש מילה זו. הוא אומר שחלום היה לו אך הוא כדרך חלומות (כוכבים) עבר והוא נשאר לבד וחסר כל. אלו הם אכזבותיו אלו רשמיו מהעולם ואז מגיעה שוב המסגרת – הבית הראשון אשר כעת נראה ברור יותר מה הוא מבקש מהנמענת ומדוע.

אל לנו לשכוח כי כותרת השיר מפנה אותנו אל ציפור – הדובר פונה אל מישהי אשר דמותה מתקשרת לו עם ציפור. לאור הכרת השיר "לבדי" ניתן לייחס שיר זה כפנייה אל השכינה בה ימצא מקלט והבנה ולא דווקא כפנייה לאישה אהובה.

המוטיבים המרכזיים בשיר הם הציפור התפילה והכוכבים כל אלה מופיעים רבות בשירי ובדרך כלל ניתן לפרשם באופן אחיד לגבי תפקידם המטאפורי :
ציפור = שכינה, תפילה = וידוי על חוסר מסויים, כוכבים = רצונות, שאיפות לא מושגות.

על השכיטה :

שיר זה נכתב בשנת 1903 בעת פרעות ביהודים בעיר קישינוב בהם נרצחו 49 יהודים, נבזזו חנויות ובתים. ביאליק נשלח לסקר את האירועים ולהביא הוכחות לוועדת חקירה שהתקיימה בנושא, והשיר מבטא את כאבו האישי כמייצג את האומה בכאבה.

הדובר פונה אל השמיים ומבקש כי ירחמו עליו ובזאת הוא מתכוון לעם היהודי הסובל. הוא אומר כי לא מצא את דרכו אל האלוהים הוא חסר כוחות ופנייתו נשמעת אוזלת היד שהוא חש.

הבית השני גם הוא מכיל פנייה אולם פה פונה הדובר אל התליין שזהו שם סמלי לעם הרוסי הרוצחים הבוזזים והחומסים הוא קורא לתליין לבוא ומתאר עצמו ככלב כי כך התייחסו ליהודים רצחו אותם כאילו חייהם חיי כלב. הוא מפרט וטוען כי בעיני הרוצח כולם זהים מבוגרים כקטנים.

בבית השלישי פונה הדובר אל הצדק ואומר כי אם ישנו כזה עליו להופיע מיד או אחרת שלא יבוא כלל.

הדובר אומר כי הנקמה היחידה שתהיה נקמה שהוא מוכן לחשוב עליה היא נקמת דמם של הנרצחים דמם יהפוך את הארץ על פיה. התהליך שבו בנוי השיר מעיד על סגירת מעגל מבחינת הרצון האנושי – בתחילה הוא מבקש רחמים אח"כ אבל מהול בכעס כלפי הרוצחים, חיפוש אחר צדק ואח"כ הנקמה.

בשיר ישנם ארמזים מקראיים רבים כגון שאלותיו הרטוריות "עד מתי?" הבאות לשם המחשת עוצמת הזעקה ותחושת האינסוף. (תהילים צ"ד פס' 3) ואחרים רבים המביעים את תחושת תסכולו.

שעור מספר 4

שירה צעירה :

בפרק זה אדון ביצירות הבאות :

1. שירי סוף הדרך / לאה גולדברג.
2. את אינך יודעת / טשרניחובסקי.
3. רק על עצמי / רחל.
4. אני רוצה תניד עיניים / נתן זך.
5. אלוהים מרחם על ילדי הגן / יהודה עמיחי.
6. אבי / יהודה עמיחי.
7. בובה ממוכנת / דליה רביקוביץ.
8. כף יד רשעה / דליה רביקוביץ.

לאה גולדברג – שירי סוף הדרך :

השיר מורכב משלושה שירים כאשר בכל שיר שני בתים, בכל בית אותו מספר שורות ובכל שורה ישנו משפט, דבר המעיד על ארגון חיצוני המעיד על הפנימיות הרעיונית המסודרת. השיר מתאר את מסלולי האדם מצעירותו ועד היותו זקן ואת נקודת הראות של כל אחד מהם על החיים.

ישנו דגש על מספר מילים המופיעות כאנאפורה לאורך השיר: הדרך, ותדע, לבל (כדי שלא). מילים אלה ינחו את השיר ישנה דרך המצביעה על תהליך לאורכו מתבצע תהליך של הבנה וידיעה ולבסוף תפילה לשינוי המצב - כדי שלא ישעמם.

השיר הראשון מציג את ארבעת השלבים תוך כדי הליכה בדרך הדרך היא דרך מטאפורית לדרך החיים ככל שמתקדמים בדרך מתקדמים בגיל ובחיים.

הצעיר אומר כי החיים יפים – הוא עדיין אינו מחויב לדרישות ולעצמו והוא נהנה מהדרך היפה –
ראיית החיים כיפים אופיינית לצעירים הנאיביים שעדיין לא התנסו בצרות היומיום.
העלם – שלב אחד אחרי הצעיר אומר כי הדרך קשה. הוא מתוודע לדרישות החיים הקשות
והאינטנסיביות ונדרש לבצע שינויים ולקבל החלטות ואחריות.
הגבר – לאחר שעבר את מכשולי העלומים והשיג את אשר דרש מעצמו רואה כי הדרך ארוכה. הכל
נראה לו על דרך השגרה ולכן, מתוך שעמום ההרגל הכל נראה לו זהה וחסר ייחוד.
הזקן מסיים את הבית עם הצגת תיאורי הטבע הבאים להמחיש את הלך רוחו ומקומו בדרך.
השקיעה הערב כל אלה הם "סוף" הזקן שומע את חייו דרך שירת הציפורמעמיד את דבריו באור
באובייקטיבי.

שיר שני :

ממשיך את הבית הראשון מבחינת תוכנו גם כאן יש את ארבעת השלבים אולם פה הזקן לכאורה
משוחח עם עצמו על עברו ומנתח את השלבים כל שלב בשורה כמו בשיר א'.
בבית הבא הוא מביט לאחור : בעוד כל היתר עדיין בדרך, הוא כבר בסופה ונארה כיהוא מנחם
עצמו שלא יפסיד דבר שלא הספיק לראות. בבית השני ניתן לראות זקן אשר אינו פסימי לגבי חייו
ומה שעבר. כעת, הוא יודע להעריך כל דקה נוספת של חיים כל יום נוסף שניתן לו הוא רואה בו
חידוש ומתייחס אליו כאילו זה יומו האחרון.

שיר שלישי :

בבית א' של שיר זה אנו מוצאים התפתחות לצורת החיים של הזקן בשיר הקודם. הוא רוצה כוח
להנות מהחוושים הפשוטים שעובדים : הראייה השמיעה וכד' כי יש להעריך אותם ולא כולם
זוכים לכך בגיל העמידה והלאה. כוח לגלות בכל יום מחדש את היופי שקיים ביומיום ובשגרה.
בבית השני המשוררת פונה אל אלוהים ומבקשת כהמשך לבית הקודם להנות ולמצוא את היופי
שאינו נמצא בחיי השגרה וביומיום. היא אמנם יודעת מה היא רוצה אולם היא יודעת שלא די
ברצון אלא צריך כוח שילווה אותה יומיום בגישה החדשה הזו ולכן היא פונה לאלוהים.
ניתן לראות בבית א' ו ב' יחידה אחת כי לשניהם אותו מבנה ותוכן רעיוני ואילו בית ג' נבדל
מהם ועומד נפרד בייחודו – רק בו יש תפילה לאל. השיר הזה גם מיוחד במצלול השורה בו של
האות ל' המבטאת רכות ונועם שמתאימה לתפילה.

את אינך יודעת / טשרניחובסקי.

זהו שיר לירי (המבטא רגשות אישיים של הדובר) קצר ומאושר בו הדובר מוהל אהבה וחושניות,
המשורר פונה בו אל נמענת אישית ומיוחדת אשר יופייה מיוחד כמותה ולכן הוא אינו אומר יפה
או יפית אלא מילה חדשה שהמציא לתיאור יופייה : "יפיפית". הוא מתפעל מכל גופה ומתאר
אבריה – רגליה ושוקיה. היא חזקה ועדינה בו זמנית ועל עיקרון זה של ניגודים מושתת כל השיר.
היא מדומה לגל המשאיר סימניו על החול.

בבית השני הוא מתאר את עיניה הכחולות השקדיות המזכירות לו בליכסון פסגת ים הוא אומר כי רבים ניסו לפתותה אולם היא נאמנה לו בלבד.

בבית השלישי הוא מתאר את הניגודים שבה המושכים אותו הוא מוקסם ממנה ואינו משועמם לרגע. יש בבית זה משחקים של כוח ורכות וכך גם באהבתם רוחנית וארוטית יחד וזה סוד עוצמתה.

השורות הראשונה והאחרונה בכל בית חוזרות על עצמן ומספר השורות ואורכן זהות וזה יוצר צורת ארגון וסדר חיצוני המנוגד לתוכן הפנימי הסוער - היות והשיר מתאר חווית אהבה סוערת וחסרת מעצורים המשורר ביטא אותה דרך הפסיחות שבין השורות - המשפט אינו נגמר בסוף השורה אלא הוא גולש הלאה.

כל הדימויים שלו כלפיה לקוחים מעולם הים - בחירה זו מעידה על הרצון שלו בתיאור משהו שאינו סטאטי אינו צפוי מראש לחיזוי משהו מסתורי ויפה וכל גל בו הוא חד פעמי - ממש כמו יופייה וכמו חוויית אהבתם.

רק על עצמי / רחל.

השיר הוא שיר לירי קצר, הדרך בהשקפה על החיים. הוא מורכב משלושה בתים אחידים בחריזתם (שורות ב' - ד') ומרובים בלשון ציורית. כגון: דימוי עצמה לנמלה ותוך כך יצירת אנאלוגיה ניגודית בין חיי השתיים.

בית א' :

בבית זה נזרקה לחלל אמירה: "רק על עצמי לספר ידעתי", ואז בא הסיכום ההתחשבות שלה עם עצמה: "צר עולמי כעולם נמלה". היא משווה עצמה לכאורה לחיה קטנה ביותר אשר עולמה לא נע על פני מרחבים פיזיים מרובים אך היא החיה שלוקחת על עצמה מעמסה כבדה - כל גרגיר נראה לה כבד יחסית לגודלה אז רחל טוענת כי גם היא לוקחת על עצמה נטל חיים כבד, גדול מידי. בבית השני המשך הדימוי לנמלה - היא רוצה להגיע אל צמרת עץ ורחל רוצה להגיע אל יעד רוחני רחוק כשם שהנמלה רחוקה מיעדה. שתי הדרכים של שתי הדמויות מצויות בקשיים. הנמלה נמצאת בסכנת חיים מתמדת כי בכל רגע יכולה להגיע יד אדם ולמחוץ אותה למוות מבלי משים לב והמשוררת נתונה גם היא לחסד חיצוני אצלה יד הגורל צוחקת לה ואינה מאפשרת לה להגיע ליעדה - אל הצמרת בבטחה למרות מאמציה. בבית השלישי והאחרון היא יודעת ומשלימה עם התמונה כי אין ביכולתה להגיע ליעדה ואותה יד גורל מתבררת כהשפעת מחלתה על כתיבתה. בסיום הבית ישנן שתי שאלות רטוריות אשר המשוררת אינה מצפה לתשובה עליהן היא פונה לאורות ולחופי הפלא בטענה כי אלה "כזבו", שיקרו לה. היא קיוותה כי תצליח לחיות חיים נורמאליים ולהגשים שאיפות המתבטאות במטאפורת האורות הרחוקים אולם זה לא התאפשר לה והיא נאלצה להסתפק בחיי נמלה קשים קצרים ותלויים ביד חיצונית - יד הגורל.

דליה רביקוביץ - בובה ממוכנת :

זהו שיר שהוא סוניטה כלומר בעל 14 שורות המחולק לארבעה בתים. השיר הוא שיר לירי המטא חוויה של טראומה – משבר קשה.

השיר מתאר לילה ספציפי, עכשווי, "הלילה הזה" היא מתארת עצמה כבובה ממוכנת. בובה אולי בשל יופייה שיערה הזהוב ועיניה התכולות ואולי בשל התנהגותה אשר התאימה לציפיות החברה עדיין כי היא ילדה קטנה ואז היא ניסתה לזוז ימינה ושמאלה כלומר פנתה הצידה מהנורמות המקובלות והיא נפלה ארצה ונשברה לרסיסים. היא לא הכירה בחברה המתוארת על ידה כחברת חתולים וכלבים כלומר חברה דורסנית ושתלטנית היא רק רצתה לחוות משהו שונה והנה נגזרה עליה מן טראומה שכזאת החברה מנסה לתקן אותה והחזיר אותה להיות ממוכנת המופעלת על ידם אולם היא אחרי זה כבר הפכה להיות בובה מתוקנת – בובה מסוג שני. בבית האחרון שוב היא מציגה את הניגודים בין יופייה וצבעיה הבובתיים לבין העולם האכזר המצפה ממנה לדברים אשר אינה יכולה לעמוד בהם. את השבירה אפשר לראות כמציינת מעבר מעולם הילדות אותו מסמלת הבובה לעולם הבוגרים שם אינה יודעת למה לצפות והדרישות נראות לה אכזריות ופוגעות וזה מה שמוביל לפגיעה הדורסנית והטראומטית. את הרגשת חוסר האונים והסערה הרגשית אפשר ליחס לסתירה שבין זה שכל שורה נגמר משפט וכל שורה מתחילה בווי' החיבור כדרכם של ילדים להוטים הממהרים לספר חוויה מסעירה.

שיר זה כפי שצינתי הנו סונטה ולכן כל האמצעים האומנותיים סביב הגדרה זו. (ראה דף מושגים).

כף יד רשעה : רביקוביץ.

גם שיר זה דן בחוויה טראומטית השייכת לעולם הילדות של הדוברת.

השיר יעסוק בכותרת – כף היד הרשעה היא של המשוררת ייחוס התואר "רשעה" ניתן לה מידי האב ואנו נקרא מדוע ומה דעתה על הכינוי הזה. אז והיום.

השורה הראשונה מתארת לפנינו את האווירה – קווים של עשן : אין לדעת אם הכוונה שהיו באותה סיטואציה קווי עשן או שמא זו דרכה להעביר אותנו מהמראות המחודדים והברורים אל משהו ערטילאי האפוף בעשן כתכונת סרטים לעתים להעביר אותנו עם ענן עשן לעולם אחר.

בבית הראשון אנו רואים כי היא מספרת לאביה הנמצא בחדר עם קהל מבוגרים נוסף על משהו שקרה לה ובתגובה הוא מכה אותה והמבוגרים מצדיקים אותו וצוחקים ממנה. היא נפגעת עד עמקי נשמתה (הרי התמונה עד היום אופפת אותה) בבית השני אנו מתמקדים – אביה הכה אותה על כף ידה וכינה אותה רשעה – את כף היד. בבית השלישי אנו מתוודעים להשפעת האב עליה. היא יודעת כאישה שצדקה אז למרות שאף אחד לא האמין לה כפי שידעה זאת כילדה אולם לא אז ולא היום היא מסוגלת להתנתק מלחשוב על היד הזו כי רשעה בבית הרביעי אנו רואים כי למרות הידיעה שצדקה הפחד שלה מאביה שריר וקיים וזה מעיד על מקומו בחייה.

בשיר ישנן שתי דמויות המתארות את החוויה הזו הילדה והבוגרת ואת ההבדל ניתן לראות בשפה הגבוהה מול זו הילדותית "ניטוי" מול "אבא שלי" למשל.

ישנה אנפורה לאורך כל הבית (חזרה של מוטיבים עיקריים ועקרוניים כגון : השורה הראשונה של כל הבתים, כף היד הרשעה ההכאה של אביה והרגש שהוא עדיין קיים).

מבנהו החיצוני של השיר המעיד על ארגון מנוגד לתוכן הכואב והרגשני אולם מתאים למידת האיפוק שבו כי הרי אין פה השתפכות רגשות מוגזמת ומוחצנת.

אלוהים מרחם על ילדי הגן : עמיחי.

השיר הוא שיר ביקורת על אלוהים ועל המידה בא הוא מחלק את רחמיו בין ברואיו. בבית הראשון אנו רואים כי הדובר טוען שאלוהים מרחם הכי הרבה על ילדי הגן פחות על ילדי בית הספר ומעט, מעט מידי על הגדולים – כמעט בכלל לא. כך מוצגת לפנינו התפיסה שאומרת כי ככל שהאדם צעיר בגילו כן הוא זקוק ליד מכוונת ולשמירה על צעדיו אולם דיעה רווחת זו אינה מקובלת על היוצר והוא אומר כי המבוגרים זוחלים לא מכוח הטבע כמו התינוקות שזה להם מצב טבעי ונורמאלי אלא בעת מלחמה. הם מסכנים חייהם ואין מי שיהיה לצדם. הם פצועים, גוססים ועומדים למות. הבית השני גם הוא ביקורת אלוהים שומר על האוהבים באמת – על אלה שישנים בשקט ומבלי מפריע ולא על אלה ששינה אינה נוגעת בעיניהם בעת מלחמה – על אלה אינו מגן וזה אבסורד מבחינתו אולם ניתן להבין גם פה את מעשי האל כי אם ישמור על האוהבים באמת והם ירבו יפחתו השונאים והמלחמות. בית ג' המשורר אומר כי עלינו להשתמש במטבעות החסד האחרונות שהורישה לנו אמא – האם שהיא סמל לעולם העבר עליו ניתן להתרפק הורישה לנו ערכים שכדאי שנישען עליהם כדי להציל את עצמנו מעולם השנאה המלחמות אל עולם של נתינה ללא ציפייה לתמורה ללא חשבון וגבולות. שיר זה הוא שיר אופייני לשירה הצעירה הוא אינו אחיד במבנה בתיו אין חריזה מסודרת יש ערבוב של מספר משלבי לשון (לשון גבוהה "מטבעות חסד" עם לשון יומיום : אמא, גדולים וכו') ישנה השוואה ניגודית בין אויב ואוהב וישנה לשון ציורית של דימוי ומטאפורה.

אבי/ עמיחי .

השיר מתאים בתוכנו לכותרת והמשורר אכן מתאר את אביו – המת. לאורך השיר ניתקל באידיאליזציה שהוא עושה לכבודו – מעמיד אותו באור נשגב ולא דווקא תיאור ריאליסטי. בבית א' המשורר אומר כי זכר אביו מלווה אותו יומיום בנייר הלבן בו הוא עוטר את כריכי יום העבודה הנייר הלבן מזכיר את תכריכי המת הלבנים. תיאור זה של מת ואוכל לכאורה מעולמות אשר אין לקשר ביניהם נשגב וגשמי אולם המשורר רואה בזכר אביו צורך קיומי כבלחם. בבית השני המשורר מתאר אותו מעיני ילד קטן והוא כקוסם המוציא מגדלים מכובע קטן – דבר הנראה בלתי אפשרי הוא מגופו הקטן מוציא משהו שלא יאמן אהבה – משהו מופט וחסר גבולות. יש השוואה בין האב והקוסם אולם האב מתעלה מעליו כי הוא מוציא משהו רוחני. בבית ג' עדיין אפשר לחוש באידיאליות שמשייך הדובר לאביו הוא רואה את ידיו לא כיד רגילה אלא נהרות ידיו שעושים מעשים טובים האב עושה מעשים טובים ללא סוף.. אם כן זהו שיר הבא לתאר את דמות האב מתוך שתי נקודות ראות של הילד הרואה באב אידיאל ושל הגבר המתלווה עם זכרו בחיי היומיום אין קשר ממשי בין הבתים אלא מספר תמונות המתקשרות לנושא המרכזי. אין חריזה או אחידות בין הבתים ולכן ניתן לראות בו שיר טיפוסי לשירה הצעירה.

נתן זך / אני רוצה תמיד עיניים :

שיר זה מזכיר ברעיונו את הזקן משירי סוף הדרך של גולדברג.
הוא רוצה שתהייה לו היכולת להביט בעולם באופן אופטימי ולראות בו כל יום את המופלא ואת החידוש שבשגרה. הוא רוצה לא לראות את הפגמים ואת הרע אלא רק טהור וטוב. הוא רוצה להיות בעל יכולת להלל את העולם על קיומו המושלם ואת האל אשר יצר אותו כך. עצם היותו כותב על רצון שכזה מעיד על המוגבלות של המשאלה – אין לו יכולת כזו וכל אדם יאמר כי לא יכולה להתגשם משאלה כזו במלואה.
בבית ב' יש הרחבה של המשאלות הוא מבקש לא להיות עיוור ליפי העולם הוא טוען כי הוא שם את היופי במעלה הראשונה ולשם כך הוא מוכן לוותר על דברים חיוניים אולי לא פחות. הוא חושב על עצמו כאדם מחושב בעל קשיים והוא מעוניין להתנער מהכל כדי לחיות בעולם של יופי באופן מתמיד ונצחי. בבית ג' אנו מגיעים לשיא רצונו להלל תמיד את היקום הוא חושש מנפילה ומתגובה לא רצויה של הסביבה כלפיו.
צורך מיוחד זה לראות את יופי העולם ולהלל אותו מסביר את עיסוקו בכתיבה – עולם בו ניתן ליצור עולם שאפשר להלל אותו עולם מושלם יפה וחסר כיעור אולם בעולם של הסביבה אדם כזה יתפרש כנאיבי ואינו מציאותי ולכן הוא בוחר בכתיבה שם לא יזכה לביקורת כזאת.
לשון השיר פשוטה ויומיומית הפיסוק והצורה החיצונית אינן עונות לתכתיבים חיצוניים ישנה זרימה ותחושת חופשיות שהמשורר החליט עליה אין אחידות או חריזה וסימטריה בין הבתים שוב, מעיד על שירה צעירה חסרת הגבלות ונוקשות.

סה"כ יצירות שנידונו בפרק א' = שירה – 20.

שיעור חמישי

פרק ב' – סיפורת :

בפרק זה נדון בסיפורים הקצרים הבאים :

1. האדונית והרוכל / ש"י עגנון.
2. תהילה / ש"י עגנון.
3. פראדל / דבורה בארון.
4. העיוורת / יעקב שטיינברג.
5. תחרות שחייה / ב' תמוז.
6. המחרוזות / גי דה מופאסאן.
7. יגון / א"פ ציכוב.
8. הנובלה : בדמי ימיה / ש"י עגנון.

האדונית והרוכל :

העלילה – הסיפור נפתח בהצגת הדמות המרכזית יהודי העוסק ברוכלות – מסחר בגולה, העובר מבית לבית ומציע את סחורתו בפני אנשים.

יום אחד במהלך עבודתו הגיע אל בית מפואר ואת הדלת פתחה בפניו הלני – אישה במעמד גבוה ונוצריה על כן נקראה בסיפור אדונית על שום מעמדה. בפותחה לו את הדלת מזנקת עליו כלבה והרוכלת מכניסה אותה לביתה.

הרוכל יהודי ששמו יוסף מציע לה מסחורתו והיא מסרבת לקנות אולם לאחר הפצרותיו בה היא מתרצה וקונה סכין ציידים. הרוכל אמנם מתפלא על בחירתה ועל שום שלא קנתה תמרוקים אולם הוא אינו העמיק בכך וממשיך הלאה בדרכו יורד הערב והחל מזג אויר סוער והוא החליט כיעליו לחפש מקלט והחל צועד בכיוון אור שנראה למרחוק הוא הגיע אל מקור האור והנה ראה כי הגיע אל אותו הבית שעזב אצל הרוכלת הוא הקיש בדלת וביקש להישאר ללון אצלה כי בחוץ החלה סערה הוא טען כי אין בידו אפשרות של שכר לינה אולם בתמורה יתקן לה בבית חלקים הנזקקים לתיקון היא הסכימה ונתנה לו ללון ברפת שבחצר ביתה ביום למחרת הוא אכן תיקן לה את תקרת ביתה וכך נשאר ללון בביתה גם באותו היום אולם בו ישן לא ברפת אלא במחסן. היא הכינה לו ארוחות דשנות והוא תיקן את ביתה והסערה בחוץ עדיין לא שככה. לאחר זמן מה של קרבה עבר ללון בביתה והשניים ניהלו חיי זוגיות כבעל ואישה. או אז החל שואל עצמו מדוע אין הוא רואה אותה אוכלת והיא משיבה כי אינה רעבה ושיאכל הוא והיא תאכל מאוחר יותר אך למעשה אין היא אוכלת כלל והוא תמה על כך אך אינו מרבה לשאול. אחר כך החל מתעניין ושואל על בעלה ומדוע היא חיה לבדה היא ענתה לשאלתו בשאלה "איזה מהם?" והוא שאל כמה היו לה היא עונה כי היו לה עשרה בעלים ובקשר לגורלם עונה היא כי הם נאכלו על ידה הרוכל היהודי אינו מבין את דבריה ואינו יודע אם לקבל את דבריה ברוח הצחוק או שמא רצינית היא.

בחיי ביום יום שלו אתה היא מכנה אותו בכינויי חיבה מעולם המוות והטריפה כגון "פגר מתוק שלי" "נשרי" פגרי וכו' והוא שוב אינו יודע האם זוהי דרכן של נשים נוצריות במעמדה. חיייהם מורכבים מחיי חטא. הוא אוכל בשר עם חלב אינו מתפלל עוד ואינו מקיים כל סימן של יהודי. במהלך החיים המשותפים הוא נחשף למריבות חסרות בסיס חסרות הגיון ונימוק ולאחר מכן לא מאחר לבוא פיוס תמוה לא פחות. הוא מחליט כי יש בחיים אלה אתה סכנה וכתוצאה מכך עובר חזרה למחסן שבמרתף ביתה כאשר לה הוא מנמק כי אינו רוצה להפריע לה. הוא עובר למחסן ושם בחלומו מופיעה כלבתה כביום הראשון בו רצתה לזנק עליו בחלומו היא רוצה לטרוף אותו ועוד הוא חולם כי הרוכלת דוקרת אותו בסכין.

הוא מתעורר בבהלה ומחליט כי עליו להתפלל לאלוהיו כי התרחק מהדת ללא היכר. הוא רוצה להתפלל ואז שם לב כי בחדרו ישנו צלב על הקיר והיות והיהדות אינה מתירה חיים בחדר עם צלב כל שכן תפילה בחדר שכזה הוא יוצא החוצה אל הקור אל השלג. שם הוא אמנם קורא את "תפילת שמע" וכשהוא חוזר אל חדרו במחסן רואה הוא את מיטתו מחוררת ואת האדונית שרועה על הרצפה ובידה הסכין שמכר לה בפגישתם הראשונה הוא מנסה לעזור לה והיא מצידה מנסה לנשוך אותו ולמצוץ את דמו אולם היא יורקת אותו בטענה כי דמו קפוא כקרח ואינו טעים הוא מנסה לטפל בה ולהכין למענה אוכל אולם היא דוחה אותו כי אינה אוכלת אוכל של בני אדם אלא דם אדם בלבד לכן היא מתה. הוא אינו יכול לקבור אותה באדמה כי היא קפואה מהשלג אז הוא קורא לכומר ומניח אותה על תקרת ביתה אותה תיקן כשכר לינה כאשר ישן

אצלה. אנו רואים כי לאורך הסיפור מוצגות שתי הדמויות של הרוכל והאדוניות כמנוגדות זו לזו בכל.

במין – זכר מול נקבה.

במעמד רוכל מול אדונית.

בדת – יהודי מול נוצרייה.

באורח החיים – היא חייה חיי קבע בבית ואילו הוא משוטט מבית לבית על אדמה לו לא (גולה). הוא אוכל והיא לא.

הוא בן אנוש והיא לא (היא ערפדית).

הניגודים האלו באו לתמוך ולעצב את מסרו של הכותב והם משמשים כסמלים לאורך כל העלילה :

הוא רצה שהקורא יכעס על הרוכל אשר לאחר כל הסכנה שריחפה מעל ראשו ולמרות שניצל הוא חוזר לחיי הרוכלות ואינו מפיק לקחים ואז יטיח בפני עם ישראל את הנמשל :

אתם הוא אותו רוכל - העם היהודי כולו, אתם נותנים בידי הגויים את הכלי לרצוח אתכם (הסכין שמכר לה). אתם על אדמתם, בביתם. אתם לעולם לא מוגנים ואתם תמיד תחת סכנה מתמדת. אתם חושבים כי אתם מבינים את אורח חייהם ומנהגיהם (כשם שהוא חשב שזהו מנהגי אדוניות לכנותו פגר ונבלה מתוקה). אולם אינכם מבינים אותם כלל. אתם מתמכרים לחיים חומריים וארציים ומפקירים את דתכם, יהדותכם (הוא אוכל מאכלים מפטמים של בשר מעורב עם חלב, חי לא נשוי עם אישה נוצרייה) עד אשר אתם נקלעים לצרה (הוא מבין שהוא בצרה רק בחלומו) רק אז אתם מתפללים לה' ומי אם לא הוא יציל אתכם.. (אכן, לו שכב במיטתו כפי שציפתה לכך האדונית הייתה דוקרת אותו ושותה את דמו)

הכותב קורא לעם היהודי להתעורר לשים לב ולעלות לארץ ישראל להקים מדינה משלו בו יוכל לחוש בטוח, בו יבין איש את מנהגי רעהו. הסמלים :

שמו של הרוכל יוסף והוא שולח לנו אסוציאציה ליוסף מהמקרא אשר עתיד לפול לבור ושאחיו אמרו כי חיה טרפה אותו כשם שחייתה של האדונית חפצה בכך. שניהם משרתים עמים זרים (נוצרי – מצרי). אולם יוסף הנוכחי שונה מיוסף של המקרא בכך שזה האחרון לא התפתה לאשת פוטיפר ואילו הנוכחי מתפתה.

הסופר בחר לקרוא לגיבורה הלני אשר מסמלת במובהקות את עולם הנצרות.

הסופר הולך מדלת לדלת להמחיש לעם היהודי כיצד הוא מתדפק על אדמות זרים כדי למצוא אצלם מחסה זמני והוא יודע כי דבר זמני הוא זה ולבסוף יאלץ לעזוב. הוא תלוי בהם לפרנסתו ולמחייתו וכיצד יש לנוצרי את הכוח לפרנסו או לא.

הארוחה היא סמל ומטונימיה לכל החיים הארציים והחומריים : לעושר לפיטום לחיי החטא היא לא ארוחה לשם קיום עצמי אלא לשם ההנאה גרידא.

שתי הדמויות שהוצגו לפנינו הן דמויות שטוחות שתיהן לא השתנו בתכונותיהן למרות שהרוכל כן השתנה במהלך הסיפור הוא חזר בסופו למצב בו הכל החל וכך אפשר את מעגליות הסיפור. המעגליות מתאפשרת במישורים נוספים כגון : הסופר פונה ללכת מביתה וחוזר אליה. הוא מוכר לה סכין שבסופו של דבר תשרת אותה לרצוח אותו. הכלבה שרוצה לטורפו בראשית הסיפור

רוצה לטורפו גם בסיום. הוא דתי בראשית ובסיום הסיפור. הוא גם עוסק ברוכלות בראשית ובסיום.

ההדרגתיות בסיפור : ככל שהוא מתקרב אל האדונית כך הוא מתרחק מהדת וכאמור זה קורה בשלושה שלבים.

בשלב הראשון הוא ברפת בשלב השני הוא במחסן ובשלב השלישי הוא חי אתה.

ההתרחקות ממנה והחזרה את הדת גם היא מתבצעת בשלושה שלבים : הוא חי אתה עובר למחסן ויוצא להתפלל בחוץ וכך למעשה ניצל.

הכותרת : הכותרת היא אומנם עם וו החיבור אולם הוו מתפקדת כאן בקשר של ניגוד. חייהם יחד הם חיים שאינם מתאפשרים וקיומו של האחד בא על חשבון חיי השני ומבטלו. ההתנצחות הזאת בינו לבינה מוכרחה להסתיים ואמנם מסתיימת - במוות. הכותרת תבוא לידי מימוש לאורך כל הסיפור נראה אותם זה לצד זה וכנגד זה.

פראדל / דבורה בארון.

זהו סיפור ריאליסטי הנאחז במציאות חיי היהודים בחברה מסורתית המסופר מזווית עיניה של מספר עד כלומר מספר שאינו יודע על רחשי ליבם של הדמויות אלא משקיף מהצד כמו כל אדם הנמצא בקרבת מקום. רב התיאור משתדל להציג את הדברים כפי שקרו כאוסף של עדויות אובייקטיביות. עם זאת ניתן להרגיש כי יש כאן יד מכוונת כלפי ביקורתיות על : חיי נישואין עפ"י שידוכין, על עמדת האישה המצופה להיות פאסיבית ועל החברה החיה את חיי הזולת כאילו מחובתה להתערב בהם. הסיפור עוסק במסגרת חיים מצומצמת ובגיבורה ראשית אחת, לכן הוא סיפור קצר.

בפתיחה אנו נחשפים לאקספוזיציה – הצגת הדברים החשובים : הדמויות – פראדל שפירוש שמה הוא שמחה ושם זה מנוגד למצבה בפתיחת הסיפור שכן נאמר כי גורלה התאכזר אליה : היא רבת חן הוריה מתו בגיל צעיר והיא עברה לבית דודה ששמו איסר לוין. שם דאגו לה לנשואי שידוכין לאדם משכיל מהעיר הסמוכה שידוך מתאים מבחינה מעמדית והם נישאו לפי הנהלים של החברה היהודית המסורתית : חגיגת התנאים הנדוניה והחתונה. היא חיה בפאר ודבר לא חסר לה (חומרית) אולם אהבה לא הייתה בבית שתואר כ"דממת קיפאון" ולכן מתוארת פראדל כמי שמביטה מחלון ביתה הלבן אל הסמטה השחורה שוקקת החיים והרי ידוע כי חלון מסמל את רצון האדם להיות היכן שזה משקיף כלומר העדיפה להיות ענייה ומלאת חיים ולא במצבה. חיי בני הזוג אינם מעידים כלל על קרבה. בעלה עובד כסוחר וכל היום קונה ומוכר ומתנדב ללמד חשבון בביה"ס לעניים בערב הוא קורא עיתון או ספר – וכך שומר על השתיקה שבבית. שכנותיה מרחמות עליה והרבנית טוענת שילד הוא הפתרון לקשר בינה לבין בעלה.

פראדל נזכרת בשכניה מעבר לגדר שכתה שרה לאה גרה שם עם בנה חיים רפאל.

חיים ופראדל שיחקו יחד כשהיו קטנים לפני מות הוריה ואימו הייתה מפנקת אותה כפיצוי על שלא זכתה לבת. כשגדלו ניסה הנער לחזר אחריה אולם היא לא התייחסה אליו כלל והדבר הגיע לשיאו כאשר היא טיילה עם בנות דודותיה בשדות הקמה והוא בא לשם עם חבריו וכאשר הריח

את ריחה המתערב עם ריח הקמה קיבל סחרחורת והתעלף מאז החליט לנתק קשר עם חבריו ואתה לא בא עוד במגע ועסק רק בעסקיו – ייבוא תבואות כאביו. למשפחה זו היה ידיד בשם מאיר רפאל שהיה חבר של בעלה של שרה לאה וכזה נפטר עדיין בא לבקרה הרגיש שמואל ברצון הנער הלך אל בית דודה שמואל איסר וביקש את ידה של פראדל כי טען שהשניים בני מעמד זהה ומתאימים זה לזה איסר סרב והשיא את פראדל לבעלה הנוכחי – אברהם נוח. עברו שלוש שנות נישואין ולזוג פראדל ואברהם נולד תינוק. הם חגגו לו את הברית והביאו אורחים ואז המתינו לערוך פדיון במהלך ההכנות הביאו אישה טבחית והורידו סירי בישול גדולים. או אז חלה הילד – ואביו רץ אתו בבוקר אל הרופא אבל הילד מת. כמנהג היהדות ילד שלא הוציא שלושים כלומר לא חי חודש אין להתאבל עליו (לא יושבים עליו שבעה) ולכן הם ישר מסדרים את הבית וחוזרים לחיים של שגרה. לאחר תפנית זו אברהם נוח חוזר לעיסוקיו אך בנוסף לכך הוא אינו חוזר הביתה לעת ערב אלא לאחר עבודתו ממשיך אל חברו ומשחק אתו שח מט עד לאחר שעת חצות. הנישואים שלהם עלו על שרטון.

חנה היא המספרת את הסיפור היא זוכרת כיצד כשהייתה קטנה לא נהגו המבוגרים לסנן את שיחותיהם וכך קלטה לא רק שמש ומשחק אלא גם תוכן חיי החברה שסבבו לה. פראדל מתוארת כאישה שעוברים עליה ימים קשים היא אינה מטפחת את עצמה ומזניחה עצמה אינה מסוגלת לסרוג ופקעות הצמר נשארות בגודלן המקורי. היחסים ביניהם מציגים כל אחד מהם בנפרד וניתן ללמוד עליהם מדמויות אחרות המופיעות בסיפור למשל כאשר אשתו של איסר באה לבקר בוכה פראדל ומוציאה מר יגונה וכאשר באה אחותו של בעלה לבקרו הוא שר אתה שירי שבת ומצויין כי זו הפעם היחידה שנשמע קול שמחה מביתם. הדודה והאחות נפגשות והאחות אומרת לה כי מוטב לה שייפרדו אין להם על מה לבסס את יחסיהם. הדודה מעבירה זאת לפראדל אולם זו כאילו לא רוצה לומר נואש החלה במסע הצלה של נישואיה : היא לובשת בגדים עזי צבע כדי שישים לב אליה אולם אלה מדגישים את חיוורונה. היא שומעת כי הוא אוהב נשים מלאות והיא מפטמת עצמה עד כי כל הרואה אותה אוכלת דבר מה אינו נוגע עוד במאכל והיא משרתת אותו עד כדי מיאוס , שלו ושל שכנותיה.

בעלה חולה והיא חושבת שאולי תוך דאגה לו יתרצה אולם כאשר היא בסביבה הוא מנסה להתגבר על כאביו כדי לא לשוחח אתה ומייד כשהוא מחלים אינו יושב על הכסא שהכינה לו אלא יוצא לשחק שח מט עם חברו. לאחר מכן מוצעת לו הזדמנות להיות רואה חשבון לאדם אמיד בחווה מחוץ עיירה זו והוא מסכים.

הוא טוען בפניה כי אין שם בית למשפחה וכי הוא ייסע תחילה לבדו, היא עוזרת לו ומלווה אותו וכשהוא מנופף לה לשלום היא תולה בניפוף תקוות שווא. כשם שמאוחר יותר היא עושה כלפי האיגרות והמכתבים שהוא שולח לה. היא ממתינה לבואו בפסח אולם אז הוא כותב לה כי יש גאות והדרך חסומה ויגיע בשבועות אולם אז חולה שותפו ועליו להישאר ואינו יודע מתי יבוא. היא מצידה הקפידה כל הזמן על בית ממורק ואכלה רק בקצה שולחנה במטבח כדי לשמור על הניקיון. יום אחד הוא הגיע והיא חיכתה עד שיילך לעסקיו ואז הלכה להיטהר במקווה ודרכה מתוארת כדרך ייסורים כי כולם יודעים לאן היא הולכת ולאן תחזור והיא נבוכה. כשהיא חוזרת הוא מבקש ממנה שתתן לו חפציו כי עליו לחזור – מחכים לו סוחרים.

היא בדיכאון ודודתה מנסה לדבר אתה אך לשווא עד שהיא נרדמתאז בבוקר הדודה חושבת שהיא השתגעה כי היא אוכלת מכל האוכל שהכינה לו וגם התלבשה אך אז היא מבינה כי היא התפכחה. פראדל מבקשת ממנה לסדר את עניין הגט. פראדל חוזרת לעצמה. היא לובשת בגדים צעירים ומחמיאים היא שורפת את כל מכתביה שקבלה ממנו והיא היא מוכרת את השמלות שקנתה כדי לרצות אותו וגם את כל הכלים שקנתה בשבילו. ברגעים אלו מדמה אותה הסופרת לאביה שהתנקס בגויים שהציקו לו סתם. פרט זה חשוב כי יתפתח בעתיד. שכנותיה אומרות כי היא יפה יותר מבלייל חתונתה והיא עצמה מכירה בערך עצמה. אז הולך איסר לויין לבית שמואל ידיד המשפחה של שרה לאה ומבקש להשיא את פראדל לחיים רפאל הגדר מוסרת ונולד להם בן ששמו ייקרא על שם אביה של פראדל ירוחם דויד. הבן הזה גדל להיות מנהיג העיירה וכאשר הגויים רוצים להציק ליהודים הוא מצליח לגרשם ודואג כי העיירה תשקוט.

@ במהלך הסיפור אנו נתקלים פעמיים בדמותה של השכנה גיטל המשוגעת אשר אומרת כי בעלה רצח אותה פעם ראשונה כאשר הוא עוזב אותה לאחר מות התינוק והיא נשארת לשכב בחלוקה על הדשא ופעם שנייה כאשר היא חוזרת מהמקווה והוא טוען כי עליו ללכת ובחלון הבית משתקף אור השקיעה האדום. הערות אלה מציגות עמדה של מי שאינו חייב לתת דין לחברה והוא מבטא כל שעולה על דעתו כך רואה גיטל את יחסו אליה כרצח.

העיוורת / יעקב שטיינברג.

בפתיחת הסיפור מציגים לפנינו את הדמות המרכזית חנה העיוורת ואת הבסיס לכל הסיפור – היא ניזונה ממה שהגידו לה. היא אינה יודעת אם דברים אלה יש בהם אמת או לא. הסיפור מסופר על ידי מספר עד דרך עינה של חנה ואנו הקוראים הולכים אתה עם עיוורונה ומגששים אתה אל האמת. האקספוזיציה מציגה גם את אמה הקשישה ואת העובדה כי היא עומדת להינשא לשידוך שסידרה אמה. אמה מציגה בפניה מספר עובדות לגבי עתידה : הגבר לו היא עומדת להינשא הוא כבן שלושים. הוא סוחר בטבק. הוא גר בבית בקצה העיירה וביתו הוא בית גדול מרווח בעל חצר כבדת ידיים. ועוד, אומרת אמה כי אין לאיש מנישואי הקודמים ילדים ואז היא נזכרת כי העיוורת כועסת כשמשקרים לה ולכן היא אומרת לה כי בעצם יש לו שני ילדים שקטים מאוד כשתי יונים. חנה מקשיבה בשקט עיניה אינן זזות אולם ידה המשוטטת על השולחן מעידה כי ליבה סוער בקרבה- היא עצבנית. אמה לוקחת את ידיה ומחזיקה בהן ואומרת לה "ככה אראה בנחמה" מעין שבועה של הכל יהיה בסדר.

הסיפור כולו מושתת על חוש השמיעה ומתוך כך מקום נכבד למוטיב הדפיקות – לכל דפיקה יש משמעות מבחינת העיוורת היא מקשיבה ומנסה לסווג את הדפיקות לכל מיני סוגים : את דפיקת הילד על החלון היא מפרשת או כדבר שמחה או ככאב המבטא מחלה ואז מחליטה כי שמח הוא.

את הדפיקה של העגלון בחלון ביתה היא משווה לדפיקה על בית ערלים ומכאן ניתן להסיק על עיצוב ביתה ומיקומו ביחס ליישוב היהודי.

את הדפיקות של מקל הליכתו של בעלה היא משייכת ליהודי צנום ובא בימים. ואת דפיקות היהודים על חלונם באמצע הלילה היא משייכת לאיזה אסון שוודאי ארע בחוץ. גם חוש המישוש מלווה אותנו לאורך כל הסיפור וחושף לפנינו רמזים שעתידיים להתפרש כמכריעים :

היא ממששת את פני בעלה לאחר חופתם ומגלה כי הוא אינו בן שלושים. היא ממששת את מגפיו ומטהו ומסיקה כי אינו סוחר טבק – כי למה לסוחר מגפיים שכאלו.

היא ממששת את הבית ומגלה את שני ילדיו של האלמן במיטותיהם – ואולי זו הסיבה שאמה ספרה לה עליהם כי ידעה שבמוקדם או במאוחר היא תגלה אותם. היא ממששת את קצה השולחן בכל פעם שבה היא כועסת או שוקלת ואינה יודעת אם להאמין לדברי סובביה או לא. והיא ממששת גם עד רגע גילוי האמת את האבן עליה נפלה וכך היא מגיעה לגילוי האמת שזהו קבר שהיא חיה עם קברן ושהחצר הגדולה שלה היא בעצם בית קברות. חנה היא דמות אקטיבית היא אמנם אינה ממרה את פי אמה וניתן להבין כי היא מבינה שאמה אינה פועלת מתוך רוע לב או רצון להיפטר ממנה אלא כי היא דואגת שלאחר מותה לא יהיה מי שידאג לה ויפרנס אותה ובשל עיוורונה ניתן להניח כי גם לא רבים האנשים שירצו להעסיקה

למרות שלאורך הסיפור אנו מגלים כי היא עצמאית ואינה נתונה לחסדי הסביבה כפי שחושב בעלה כשהוא רוצה להשקותה תה וכפי שחושבת המיילדת שלה כשהיא לוקחת מעליה כל ערב את התינוקת על מנת למנוע חניקה.

המיילדת שמה לב כי חנה ערה לצלליות וכי עיוורונה אינו מוחלט ואילו בעלה ניתן להניח מסיק זאת היות והיא מתפקדת בחיי הבית כאישה רגילה היא מבשלת ומסדרת. האקטיביות שלה מתבטאת ברצון לחקור להיות מודעת לאן הכניסה אותה אמה בעסקה שעשתה. חושיה כל הזמן מכוונים כלפי הרצון למיקוד – לדעת את האמת.

העיוורון משמש את היוצר לצורך יצירת השהייה ומתח. אנו מגלים את כל המידע בזמן אמת יחד עם הגיבורה. כך אנו מגיעים אל סופו של הסיפור אשר מוגדר כ"פואנטה" – סוף מפתיע אשר לאחר קריאתו אנו שמים לב כי יכולנו לראות את הסימנים קודמים לכך ואז אנו קוראים את הסיפור בשנית ורואים כיצד הערימו על העיוורת ואז אנו מתפללים על עצמינו כיצד לא ראינו זאת קודם והכל מושלם לתמונה אחת. דוגמאות להבנת הסיפור לאחר גילוי הפואנטה :

אמרו לעיוורת כי בניו של האלמן שקטים כשתי יונים – אולם לא נאמר לה למה הכוונה יכלה לחשוב כי מדובר בבנים מנומסים מאוד אשר אינם מרבים להרעיש אולם האמת היא שאינם יודעים לדבר היות ואביהם המעיט לבוא אתם בשיחה.

הדפיקות על החלון באמצע הלילה מוסברות לה כי דודתו של בעלה חלתה והוא נקרא לבוא אולם לאחר הבנת הפואנטה מתברר כי הוא הלך לקבור אדם. כך הדבר גם כלפי המוני האנשים העוברים בחוץ היא חושבת כי מדובר בשריפה אולם בעלה משתיק אותה ואת סקרנותה בביטוי "מה אכפת לך". לגבי החצר הגדולה שלפני ביתה היא חושבת כי מדובר בסתם חצר ואילו האמת היא שהשטח הרחב אשר אינה מגביל אותה עם שכנים הוא בית קברות ולכן גם לא כדאי לפי המלצת אמה לצאת לטייל בחוץ כי אז תוודא לה האמת.

כעת גם ניתן להבין את דבורו של בעלה בעת ארוחת הצהריים בשעה שסיפר לה כי התינוקות מתים כמו זבובים היא לא הצליחה להבין מדוע הוא רשע ומכאיב לה כל כך ואיך זה שהוא אדיש כלפי זה האם יש לו תועל מכך ? ובכן מסתבר שכן, יש לו תועלת אולם בעוד היא התכוונה לתועלת רוחנית כלומר האם הוא נהנה לספר לי את זה הוא באמת מרוויח מכך כסף זוהי פרנסתו ולכן הוא מתייחס לכך בשוויון נפש.

שיא האירוניה מגיע כאשר היא יושבת ומנענעת את עריסת התינוקות שנפטרה וממלמלת "יבוא נא הקברן" היא חושבת כי כשבעלה יקרא לקברן היא לא תיתן לו לקחת את התינוקות ולכן כל זמן שלא שמעה צעדים זרים לא חשבה ולא העלתה בדעתה כי התינוקות תעלם מן העריסה. כאשר היא עוקבת אחר קול צעדי בעלה לשדה והיא מגלה שהיא בבית קברות היא מבינה כי הקברן היה לצידה בכל הזמן הזה... ניתן להשליך את תכונת עיוורונה למשל למצב האנושי בכלל על אדם המחפש את האמת בעולם בו מתנכרים לו מגבילים אותו מתוך מחשה קבועה מראש כי הוא לא יגלה וגם אם יגלה הוא לא יפעל נגד אלא יקבל את הנגזר עליו מראש.

המחרוזת / גי זה מופאסן.

מדובר בסיפור ריאליסטי (אשר מסתמך על אירועים מהמציאות היומיומית ואפשרי שיקרה) אשר מסופר על ידי מספר כל יודע כלומר מספר אשר נכנס למחשבותיהם של הדמויות והוא יודע כיצד הן מרגישות לאורך העלילה.

באקספוזיציה אנו פוגשים במתילדה ליזל אישה יפה מאוד אולם בת למשפחת עובדים אשר חושבת כי בשל תכונותיה הטובות – יופייה, שכלה ועדינותה אין להסתכל על ייחוס משפחתה אלא עליה להינשא לאדם מהמעמד הגבוהה ולחיות חיי פאר ומותרות אולם לבסוף היא נישאת לאדם מהמעמד שלה – פקיד במיניסטרוני לחינוך. ועוד נאמר כי היא נישאה וסבלה ללא קץ היא דמיינה כי היא חיה בבית עם משרתים עם ריהוט כבד ומפואר ואוכלת מאכלים מעודנים בחברת אנשים גבוהים. ברב זמנה החופשי היא פינטזה על צורות חיים שכאלה אותם הכירה מחברה עשירה שהכירה עוד בימי בית הספר אולם ליזל מיעטה לבקר אותה כי אחר כך הייתה שרוייה בדיכאון בשל הקנאה שאפפה אותה.

חייהם התנהלו במעמד הבינוני אולם היא חשה כי יותר ענייה מכך לא ייתכן שקיים ולכן לא נהנתה אפילו ממה שהיה לה כדוגמת המשרתת. לאורך הסיפור אנו עדים לאופיו של בעלה השונה ממנה כל כך. הוא מתפעל מהמרק שהיא מכינה "ניזיד שטולדני אין טוב ממנו" והוא אוהב אותה עד אין סוף.. (בהמשך נראה במה מתבטאת אהבתו..)

הם חיים חיי שגרה עד אשר יום אחד מגיע בעלה מן המשרד עם הזמנה שחשב כי תשמח את אשתו – הזמנה לנשף בבית השר לחינוך. והנה היא לא רק שאינה מתלהבת היא גם פורצת בבכי. ופונה אליו בכעס : מה אתה חושב שעלי ללבוש לאירוע כזה ? , בעלה מנסה להציע את שמלת התיאטרון אולם היא מבטלת זאת בכעס אח"כ הוא שואל כמה תעלה לה שמלה חדשה והיא נוקבת במחיר 400 פרנק – כסכום הכסף שחסך כדי לקנות רובה כדי לצאת עם החברה מהמשרד לצוד בכל סופי השבוע. הוא מוותר על קניית הרובה למענה והיא קונה שמלה. כשלושה ימים לפני הנשף הוא רואה אותה מדוכאת ושואל מה קרה היא משיבה כי עדיף שלא תלך היות ואין לה תכשיט הוא מציע פרחים אולם היא טוענת כי היא תעיראה ענייה עוד יותר ועדיף שלא תלך. אז הוא מציע לה ללוות תכשיט מחברתה העשירה והיא מתרצה והולכת אליה. חברתה מצגיגה בפניה את התכשיטים ואומרת "בחרי לך יקירתיי" והיא לא מוצאת דבר. עד שבמקרה היא פותחת קופסה ממשי שחור ובה מחרוזת פנינים היא נפעמת ושואלת האם תוכל ללוות את זו וחברתה משיבה- כמובן.

היא מחבקת אותה והולכת לביתה מרוצה. היא מגיעה לנשף והיא האישה היפה ביותר היא רוקדת עם כל הגברים החשובים וכולם מתעניינים בה. בעלה השאיר אותה והלך לנמנם בחדר השני בשעה 12 והיא רקדה עד ארבע בבוקר.

אז קם והציע שייסעו. הוא ניסה להניח עליה את מעיל הישן עליה אולם היא התנערה ממנו כדי שלא ייראו כיצד העוני מולבש על הזוהר. היא רצה מהר במדרגות והם צועדים זמן רב עד שהם מוצאים כרכרה שתסיע אותם לביתם. הם מגיעים לביתם והיא מביטה פעם אחרונה במראה לפני שתפשוט את בגדי הנשף והתכשיט אולם המחרוזת לא עוד על צווארה הם מחפשים אותה בבית ומשלא מצאו אותה מר ליזל יוצא בדרך שבאו כדי לחפש אותה הם תולים מודעות עם הצעה

לפרס אולם דבר לא נמצא אז מציע בעלה שתכתוב לידידתה כי האבזם התקלקל והיא בתיקון וכך ירוויחו זמן חיפוש. היא מסכימה ובינתיים הם עוברים מחנות לחנות לחפש את השרשרת ולא מוצאים אלא רק איפה נקנתה הקופסה. מר ליזל נותן את הירושה שלו מאביו 18 אלף פרנק ומלווה בריבית את היתרה ומביא לחנות סכום של 36000 פראנקים.

הוא מתחייב לשלוש עבודות של תרגום עמודים, לניהול חשבונות, המשך עבודתו במיניסטריון לחינוך. אשתו נאלצה לפטר את העוזרת, ולשאת בכל עבודות הבית כגון שטיפת כלים וכביסה, הבאת דלי מים מן הבאר ברחוב ובנוסף לכל זאת הם מכרו את ביתם ועברו לגור בשכירות בעליית גג. חיים אלה נמשכו עשר שנים לאחר עשר שנים הם פרעו את חובם כלפי כולם. יש לציין כי בכל אותן עשר שנים קשות הגב' ליזל בכל רגע פנוי הייתה יושבת ליד החלון ונזכרת באותו ערב נפלא שחוותה.

לאחר זמן מה באחד מימי ראשון היא פגשה בחברתה הגב' פורסטר, היא התלבטה אם לגשת או לא ולבסוף ניגשה הגב' פורסטר לא זיהתה אותה כי נראתה ענייה ובלויה אולם זו הזכירה לה ואמרה לה על גורלה בגלל המחרוזת. חברתה הנפעמת שאלה האם קנתה לה מחרוזת פנינים אמיתית והיא ענתה - כן. גב' פורסטר הסבירה לה כי השרשרת שהשאלה לה הייתה מזויפת. הסיפור מסתיים עם שלוש נקודות כלומר סוף פתוח. כל אחד יכול להעלות בדעתו סוף אחר וכולם אפשריים מבחינת הסופר.

דמותו של הבעל היא דמות שטוחה הוא מתחילת הסיפור ועד סופו הראה כי הוא אוהב אותה ומוכן להקריב מעצמו למענה הוא אינו מראה כעס עליה או מתלונן הוא חי את חייו מבלי לבוא

בטענות. הוא אחראי ומציאותי ושמח בחלקו ויחד עם זאת הוא מודע לחולשת אשתו לגבי תכשיטים וזוהר לכן הוא מביא את ההזמנה לכן הוא קונה לה שמלה ולכן הוא מציע שתלווה שרשרת מחברתה.

היא לעומתו היא דמות שניתן להתייחס אליה באופן אמביוולנטי – דו ערכי : מצד אחד היא מזויפת כמו השרשרת שלה חייה הם חיי אשליה והיא אינה מציאותית ומצד שני כאשר היא נדרשת לעמוד בחוב היא אינה נשברת אלא הופכת מאוד מעשית היות ונולדה למשפחת עובדים היא יודעת את עבודות הבית ומכאן אנו למדים כי העוזרת הייתה בגדר פינוק ולא הכרח. היא משתנה מבחינה חיצונית כלפי חוץ היא עובדת קשה כדי להחזיר את חובה ולעמוד בו בכבוד אולם עמוק אי שם בפנים ניכר כי היא עדיין אותה דמות רדודה אשר חולמת בהקיץ על אותו ערב בו התהפכו חייה. לדעתי היה כאן מקום לצפות לאיזה שהיא חרטה אם לא על מר גורלה שלה אז לפחות כלפי בעלה. הוא היה צריך לעבוד בשלוש משרות ולוותר על ירושת אביו על מנת לפרוע חוב שנבע כולו מגחמה פרטית של תאוה וחוסר מציאותיות שלה.

דמותה היא הדמות הראשית ודמות הבעל וחברתה הן דמויות משנה אשר נועדו להאיר את דמותה באפיון עקיף – דרך התייחסותה לבעלה אנו למדים כי היא גאוותנית מתנשאת וחושבת כי הוא אינו ראוי לה – בהמשך נראה כי היא אינה ראוייה לטוב ליבו..

יחסה כלפי חברתה – סירובה לבקר אותה בשל הידיעה כי לאחר שתחזור ממנה היא תשרה מספר ימים בדיכאון מראה כי היא אדם צר עין כלומר קנאית וכי אינה יכולה להיות חברה אמיתית ולשמוח בשביל חברתה על עושרה.

הסיפור הוא כמור סיפור פואנטה כאשר אנו מגלים שהמחרוזת מזויפת אנו מבינים את הרמזים שהיו לאורך הסיפור כגון : מדוע בחנות שבה קנתה הקופסה לא נקנתה המחרוזת, מדוע חברתה השאילה לה את השרשרת בקלות שכזאת, מדוע כאשר החזירה לה את השרשרת לאחר שסיפרה לה כי הייתה בתיקון היא לא טרחה לבדוק אם האבזם תקין אלא רק אמרה כי הייתה צריכה להחזירה קודם כי אולי הייתה נזקקת לה. כל אלה היו בסיפור אולם אנו נתנו להם הסברים שגויים כגון להצעה הנדיבה חשבנו כי היא עשירה ככורח ולכן אין מפריע לה להלוות חפץ כה יקר. לעובדה שהשרשרת לא נמצאה באף חנות מכובדת פרט לאחרונה לא היה הסבר וכך גם לחוסר האכפתיות שלאחר התיקון, כביכול.

שיעור שישי

יגון/ צ'וב.

הסיפור שלפנינו הוא סיפור קצר המתמקד בחוויה אחת של דמות אחת – יונה העגלון והוא הדמות המרכזית הסיפור הוא סיפור ריאליסטי ומתאר שגרת חיי יומיום עם רגע של יציאה מהם כאשר בנו מת ועליו להתמודד עם זאת. באכספוזיציה אנו נפגשים עם המקום הזמן והדמות ומצבו :

הסיפור מתרחש בעיר פטרבורג שהיא עיר מרכזית וגדולה במיוחד ברוסיה. מבחינת הזמן מתואר מזג האוויר – יורד שלג ויונה אינו טורח להסירו מעליו – ניכר כי השלג הוא לא שמטריד את מחשבותיו הוא מנותק מהמציאות. בהמשך נראה כי יש לכך משמעות סמלית – לקור העז. יונה הוא עגלון שבעבר חי בכפר ועסק בחקלאות ועבר לעיר ונהייה עגלון כי קיווה להרוויח יותר. כל הסיפור מתואר באופן כרונולוגי לפי הסדר בו מתרחשים האירועים אין כאן ממש עלילה אלא סדרה של מפגשים בזה אחר זה – סה"כ יש בסיפור חמישה מפגשים בין יונה לאנשים ומטרת כל המפגשים מבחינת יונה היא שפיכת הלב ושיתוף הזולת בצער על מנת שיוכל להמשיך ולתפקד ואילו מבחינת האנשים המטרה היא נסיעה ממקום למקום ותו לא.

התנהגותו של יונה בכל מפגש מעידה באפיון עקיף על מצבו הנפשי – יגונו הכבד ובאמצעות השוואתו לכל שאר הדמויות בסיפור (אנלוגיה ניגודית) אנו לומדים על שונותו מהם ומקבלים יחס של חיבה כלפיו וכעס כלפיהם.

המפגש הראשון הוא בין יונה לאיש צבא אשר מעיר לו על נסיעתו – יונה אינו נוהג כשורה ניתן לשייך את נהיגתו למצבו הנפשי- השבוע מת בנו והוא עדיין לא שיתף אף אדם בכך ובתוכו עצור רגש של כאב עמוק ורצון אדיר לפורקן.

איש הצבא שומע את יונה אומר כי בנו מת אולם הוא עוצם עיניים ואינו מגיב. אנו נראה כי התעלמות היא מאפיון כללי של כל האנשים בהם ייתקל יונה כל אחד בדרכו הוא.

איש הצבא יורד ופונים אליו שלושה נערים חצופים המציעים לו להסיעם בעד 20 פרוטות שזהו סכום מגוחך שאינו משתלם אולם זהו לא השיקול של יונה הוא חושב כי הנה מצא עם מי לדבר ומסכים להסיעם למחוז חפצם הם עולים משתוללים ולועגים לו על הכובע העלוב שהוא חובש. הוא מתחיל לומר כי בנו מת ואחד מהם אומר לו בזלזול משהו כי "כולנו נמות" הם לא מביעים אפילו כלפי חוץ השתתפות בצער או התייחסות רצינית והבעת עצבות פשוט התעלמות בדרך של הכללה על כל גורל בני האדם. כלומר אל תיקח את זה קשה מידי זה יקרה לכולם. הוא גם מנסה לספר להם כיצד מת בנו אך הם הגיעו למקום חפצם והוא שוב נשאר עם יגונו בודד.

יונה מגיע לחצר ושואל את החצרן מה השעה וזה עונה אך אינו מעוניין לשוחח ולפתח שיחה עם יונה הוא מבקש מיונה להסתלק ממנו. יונה עדיין לא סיפר לאיש על גורלו וצערו.

יונה יושב ושותה בירה ואומר כי צר לו על סוסתו שאין לו די כדי להאכילה שיבולת שועל ועליה להסתפק בשחת.

הפגישה האחרונה היא של יונה עם רכב צעיר כאשר הוא נח יונה מנסה לספר לו על מות בנו אולם הרכב מכסה את ראשו והולך לישון. כך נשאר יונה לאחר שנפגש עם מגוון אנשי רחב של העיר בלי אף אדם שיוכל לשפוך את ליבו לפניו יונה יודע כי לו היה נמצא כעת בכפר היה מצבו שונה שם

לבטח היה מוצא נשים שיקשיבו לו ויבכו על בנו ואם לא על בנו אז על המתים בכלל אבל לפחות היה עם מי לדבר.

הוא פונה אל סוסתו ובודק מה שלומה ופונה אליה במשל "נניח שהיה לך סייח, ונניח שהוא מת..." יונה מרגיש כי נהירת הסוסה מעידה על הקשבתה לו ואם כך הדבר הרי שהיא מוכנה להקשיב לו וכך הוא מספר לה את סיפורו על בנו שמת.

הסיפור הוא ללא ספק סיפור שטומן בחובו ביקורת חברתית קשה על הניכור אליו נחשף האדם הפשוט בעיר (כך יוצא כי יונה הוא סמל לכל האנשים בעיר ולא דווקא עליו ספציפית). אין לו אף אדם שיכול להגיב ברצינות על אובדנו אדם אינו מתעניין בזולת – את חוסר הקשר והרצון לשיחה וקרבה בין אנשים מציג הסופר באמצעות השלג שהוזכר באקספוזיציה הקור אינו רק קור של מזג אוויר אלא האווירה בין האנשים קפואה כקרח. מנגד, מעמיד הסופר את חיי הכפר שם כולם מכירים את כולם והיו מעוניינים לשמוע, לבטח גם מזג האוויר שם נעים יותר. שם הסיפור- הכותרת, הוא המניע את המפגשים, הוא המזין את יונה. לולא יגונו לא היה נוהג בפראות וננזף ע"י איש הצבא, לא היה מסכים להסיע את הפרחחים הצעירים בפרוטות ולהתייחס אליו בבוז, ולא היה פונה נואשות לרכב לו נתן את שתייתו ולבטח לא היה מגיע למצב בו הוא מדבר אל סוסתו.

היחס בין יונה וסוסתו הוא יחס של השוואה שניהם זקנים (הוא מכנה אותה "שישתי") שניהם בודדים – גם לה אין סייח, שניהם אוכלים תבן ונראה כי היא מבינה את אשר מדבר אליה בעליה. כך מציג בפנינו הסופר את המסר שלו באמצעות הגזמה – נתינת תכונות אנושיות לסוסה (האנשה) והעמדתה כאילו היא מקשיבה ליונה מראה כי עדיף יחס עם בהמה מאשר עם החברה האנושית בעיר עד כדי כך הם מנוכרים זה לזה.

תחרות שחייה :

הסיפור נפתח על ידי המספר שהוא גם הגיבור הראשי. הוא הולך עם אימו אל חברה ערבייה ביפו האם והאישה המבוגרת מסתדרות ביניהן והגיבור נפגש אם ילדה בשם נאהידה עם אביה ועם אחיו של אביה – עבדול כרים.

הוא מתחבר עם הילדה אבל רוצה להתחרות בדודה בן השמונה עשרה. הוא מציע כי יתחרו בשחייה והדוד מסכים הדוד מנצח. אז מציע הנער כי יתחרו בחשבון ושניהם טועים אז הם מתחרים על שאלה בגיאוגרפיה והנער מנצח. הם במצב של תיקו. הנער אומר כי יבוא יום והוא ינצח את עבדול גם בתחרות השחייה ועבדול משיב לו כי אם ינצח יהיה רע ומר לכולם הנער אינו מבין וחושב כי הוא מתפלסף אך שותק. עוברות מספר שנים והוא מבקש לנפוש מעבודתו הוא נוסע לטול כרם ומקבל בית הארחה שמזכיר לו את ביתם של נאהידה וארוחת הערב שהוא מקבל היא כמו המשך לארוחת הערב שם ביפו.

עוברות כעשרים שנים והגיעה מלחמת השחרור והמספר נמצא עם קבוצת לוחמים בתל א ריש בחולות יפו. הוא נפגש לפתע עם שבוי אותו הוא מזהה – עבדול הוא קורה לו בשמו ומזכיר לו מי הוא עבדול מחייך אליו המפקד מתעניין אם יוכל למסור אינפורמציה חשובה והוא אומר כי קודם הוא רוצה לסגור חשבון ישן הוא רוצה להתחרות בבריכה עבדול מובל לשדה והמספר ממתין בבריכה פתאום נשמעה ירייה עבדול נרצח על ידי פליטת כדור של אחד החיילים. המספר נולך

לראות מה קרה הוא מביט בפניו של עבדול ואומר – הפסדנו. הוא לא נראה כמנוצח אלא פה
בברכה כולנו הפסדנו.

הסיפור הוא סיפור קצר, המתאר שלוש סיטואציות בהן המספר נפגש עם שכניו הערבים הוא
משתדל לתת תיאור ריאליסטי קרוב למציאות אולם הוא מתאר את הסיפור מנקודת מבטו של
הגיבור וכך נוסף מימד סובייקטיבי של הצגת האידיאולוגיה של הסופר וכך הוא יכול לשזור חוט
של ביקורת כלפי עם ישראל באותה תקופת חיים לגבי אותה מלחמה.

הסיפור מושתת על מסר חברתי – סיפור אלגורי, במרכזו ניתן לראות את מערכת היחסים בין
היהודים לערבים. בסיפור ניתן לראות שתי תקופות המציינות סוגי קשרים: התקופה בה היה
ילד והקשרים היו שלווים ותקינים והתקופה של המלחמה. הסיפור מעמיד בעיה של יחסים בין
בני אדם הוא מעמיד את הסופר באור שונה מעמו – מחבריו למלחמה הם מתעניינים בערבי
שתפסו כדי להוציא מידע ואילו הוא פוגש מכר ומעוניין לשוחח תו זוהי דילמה מוסרית – עם
איזה צד הוא? האם הוא שלם עם היותו במלחמה?

בגלל דילמות אלו הוא חש כי הפסדנו במלחמה ולא רואה את המלחמה כפי שהיא. הוא חש כי
אינו שייך לשושלת ומרגיש כי יש מקום לתהות על תוקף חיינו פה.

הסיפור כאמור מורכב משלושה מפגשים ולכל אחד מהם אופי שונה: המפגש הראשון מוליד
התנצחות והגעה לשיוון כלומר לחוסר הכרעה. המפגש השני בא כדי להעמיק את תחושת אי
ההכרעה בעזרת תיאור אידיאלי שמתפרש מאוחר יותר כאשליה ואילו המפגש השלישי הוא
ההכרעה הם נפגשים בברכה והמספר רוצה להתחרות כדי לדעת מי ניצח. אולם המפגש מסתיים
במות עבדול ולמספר נותרה הרגשת הפסד. ניתן לראות כי גם תיאור הנופים משרת את המספר

להורות על מצבו האישי הנוף נשאר אותו הנוף אולם המספר מתאר אותו פעם כילד בדרך של
מרגוע ופעם כלוחם במהלך מלחמה.

הדמות הראשית של הגיבור יכולה לשמש כתיאור דמות הלוחם של מלחמת השחרור. הם
נמצאים בשדה הקרב אולם בלבם יש הרהורים לגבי השורשים ולגבי נכונות המלחמה והצדק.
דמויות המשנה בסיפור גם הן תורמות להצגת הקשר בין הערבים והיהודים בתקופות מסוימות
האם והסבתא הן בנות שפה משותפת הן דוברות צרפתית ומראות כי בעבר היה קשר טוב. הן
מסמלות את דור העבר.

הילדה נאהידה היא מסמלת את העתיד האפשרי היא תמימה ואינה מודעת לשני הצדדים
ולמאבק הכוחות שבין שני הנערים. בסוף הסיפור היא עוזבת עם משפחתה את ביתה כפליטים
וזה מסמל את גורל הערבים ככלל היא מסמלת גם את הפער בין היהודים – המספר לבין הערבים
הילד אינו מאמין באלוהים ולכן הוא אומר לא יוכלו להיות זוג.

ניתן לסכם ולומר כי המספר אינו בעל שורשים אינו מאמין באלוהים הוא לוחם הוא מתבייש
בחבריו במלחמה וחש שאינו שייך אליהם. הערבי לעומתו הוא בעל שורשים עמוקים – מתבטא
בעץ הוא בעל אמונה בה' – כנאהידה הוא בעל כבוד עצמי ומת בעל ידיעה כי לא הפסיד.
המוטיבים המרכזיים בסיפור הם בית ומרחקים: המסמלים את השושלת של הערבים כי הבית
נבנה על ידי אבי המשפחה ומעמיד בניגוד גמור את היהודי שחי בחו"ל בדירה שכורה.

המים הם מקור החיים והם שמעוררים את רעיון הלחימה מי שישלוט במקור המים יחיה. הניצחון הוא מוטיב נוסף הערבי מבין כי היהודי ניצח אותו באמריקה (בשאלה מי מצא את אמריקה) אבל במים פה בחצר הוא ניצח. ניתן לסכם ולומר כי המספר מביע דעתו הביקורתית כלפי התנהגות החיילים ומפקדם כלפי המלחמה בכלל וכלפי חוסר השורשיות שלו עצמו.

תהילה :

זהו סיפור קצר אשר מתואר על ידי מספר עד. כלומר הסופר הוא אחד מדמויות הסיפור והוא עם הקורא יחד מגלה פרטים אודות הגיבורים הוא אינו יודע רגשות ודברים שבנפש האדם רק מה שהוא רואה ושומע. הסופר הוא מדריך תיירים שהיה זמן רב בחו"ל ועתה חזר לגור בארץ בירושלים.

באכספוזיציה אנו נפתחים אל העיר ירושלים בישראל בימי המנדט הבריטי. הוא פותח בתיאור של אישה זקנה הדומה למלאך בפניה החינניות ובהתנהגותה האדיבה – היא הגיבורה הראשית ושמה תהילה.

הסיפור מתאר שבעה מפגשים בין המספר לבין תהילה.

הפעם הראשונה בה נפגשו הייתה כאשר הוא חיפש את בית ידידו החכם הירושלמי והיא לא הסתפקה בהסבר מילולי אלא ליוותה אותו עד לביתו ובנוסף היא לא הסכימה שיעזור לה עם הסלים. פגישתם השנייה היא אצל הרבנית – המספר הלך לרבנית כדי למסור לה ד"ש מנכדה שבחו"ל והיא מתלוננת בפניו כי קר לה אז הוא אומר כי נכדה שלח לה כסף לקניית תנור היא אינה מרוצה כי עליה לצאת ולקנות אז הוא קונה לה תנור (מכספו) ואז נפגש אצלה עם תהילה המספר מתאר לנו לאורך כל הסיפור את נדיבותה ואת חביבותה. הם נפגשים בשלישית בכותל. שם הוא עד למחזה : אישה זקנה יושבת על שרפרף להתפלל שוטר המנדט הבריטי רואה אותה ומעיף תחתיה את הכיסא תהילה הולכת אליו ומביטה בעיניו ארוכות עד כי הוא מחזיר את הכיסא לאותה אישה (היא אסור לשבת כי זה חסם את המעבר לעגלות הערבים). המספר פונה ומשבח אותה אולם היא משבחת את השוטר ואינה משבחת את עצמה. מהכותל היא הולכת לביקור חולים אצל הרבנית והמספר הולך איתה הוא מתפעל מרוח נדיבותה ומהמצוות שהיא עושה בדרך : היא מחלקת ממתקים ומטבעות

לעניים ומתעניינת בשלום כולם. בניגוד למעשיה הרבים היא ממעטת לדבר ומנמקת את זה על ידי סיפור שבילדותה היא פטטה הרבה וחבר של אביה אמר לה שאם תגמור את מכסת המילים שהוקצו לה היא תמות כי לכל אדם כמות מוגבלת של מילים.

היא גם מאמינה במשיח וקוראת כל יום בספר תהילים. הם משוחחים בדרכם על ירושלים ותהילה טוענת כי הערבים מתפרשים על פני שטחים רבים בשל עצלות היהודים לשקם מבנים ישנים וכך הערבים נכנסים לשטחים נטושים משפצים וחיים.

המספר מוקסם מאישיותה ולכן מתעניין בה גם אצל דמויות המשנה בפגישתו השלישית אצל הרבנית היא מספרת לו על תהילה פרטים רבים : הם קרובות משפחה, בערך כי אבי הרבנית היה רב ואמור להינשא לבתה היחידה של תהילה. עוד היא מספרת כי תהילה הייתה גרה בחו"ל עד אשר התאלמנה היא ירשה סכום כסף נכבד ועלה לירושלים ולא נישאה שנית ונתנה את כל כספה בניסיון להחזיר את בתה ליהדות והשאר תרמה לצדקה. כאן מגיעה תהילה וזוהי פגישתם

הרביעית. הסופר הולך לחכם הירושלמי וזה מספר לו על תהילה שהיא בת 104 והיא עושה מצוות ומעולם לא פנתה לאיש בבקשה. החכם אומר כי בחו"ל מתו בעלה ובניה ואין היום את מי לשאול פרטים עליה כי בני דורה כבר אינם.. הפעם היחידה שתהילה מספרת על עצמה היא כאשר היא

מבקשת מהמספר שיכתוב בשבילה איגרת שליחה בשביל שרגא. אז נפתח לפנינו סיפור פנימי והסיפור שסופר עד כה הופך סיפור מסגרת חיצוני העלילה הפנימית היא כזו :

כאשר תהילה הייתה בת 11 רצה אביה לשדך לה חבר ילדות אותו אהבה וגם הוא אהב לשחק איתה ההורים הסכימו ולאחר שנה רצו להקריא את התנאים אולם כחודש לפני הקראת התנאים גילה אביה של תהילה כי אביו של שרגא הוא חסיד ואילו אביה של תהילה היה מתנגד וכלן הזמין אביה של תהילה את שרגא ואביו וקרע לפניו את התנאים – דבר שלא ייעשה. היה צריך לכתוב איגרת שליחה אולם לא כתב. הנישואים בוטלו וכאשר היה אמור שרגא לעלות לתורה בא אביה של תהילה ובייש אותו עד אשר ברחו השניים מבית הכנסת ועזבו את העיר ויותר לא שמעה עליו ולא ראתה אותו.

מאז אביה השיא אותה לאיש עסקים אמיד ולהם נולדו שני בנים ובת. האב הביא לשני הבנים מורה מלמד שהיה חסיד בסתר והוא עצמו הפך חסיד וכך שילם על חטא אביה של תהילה שלא רצה שבתו תינשא לחסיד. כאשר גדל הבן הבכור כחודש לפני בר המצווה הלך לשחק עם חבריו ביער ולהביא עצים לשבועות הם התפצלו הבן הלך לאיבוד נפל לביצה טבע ומת. תהילה מציינת כי היה זה בדיוק בתאריך ובמרחק בו קרע אביה את התנאים. בנה השני גדל והגיע גם הוא חודש לפני מצוות הלך ללמוד בבית הכנסת דרשה ראה אדם לבוש בתכריכים נבהל ליבו נחלש ולבסוף מת אף הוא בגיל מצוות.

בתה למדה עם מלמדת מן העיר הסמוכה (רמז לכך שהיא זרה ותלמד את הבת על מנהגי הנוצרים). הבת גדלה ותהילה בחרה לה לשידוך את אבי הרבנית רב אמיתי. הבת הגיעה לחופה וברחה והמירה את דתה. אז שלחה תהילה את בעלה לחפש בעצמו את שרגא ולבקש ממנו שליחה אולם בעלה חלה במהלך נסיעותיו נחלש ומת. כך נשארה תהילה עם אמונה חזקה כי הכל מידי שמיים אלוהים נתן ואלוהים לקח והיא מבינה כי כל אסונותיה פקדו אותה משום שלא ביקשה מחילה. תהילה אינה מתלוננת על דבר והמספר מתאר את חדרה הדומה לחדר תפילה הכל אצלה נקי ומטופח והיא עומדת כהיפוך גמור לדמותה של הרבנית אצלה הבית מפויח ומבולגן והחתול שלה מעדיף לאכול עכברים מאשר את שבישלה. הרבנית משווה בין העבר להווה ומוצאת בהווה רק פגמים. אילו תהילה משווה ומוצאת חידושים טובים לצד נוסטלגיה הכל טוב. היא משבחת את התחבורה החדשה – העגלות והאוטובוסים אך אינה נוסעת בהם אלא הולכת ברגל היא אופטימית כלפי החיים היא אומרת לסופר כי ראתה דברים טובים וטובים יותר.. היא משבחת את אלוהים ודואגת לשמור על אופטימיות.

רק לאחר מותה של הרבנית והשלמת כתיבת האיגרת לשרגא בנוצה על נייר מכתבים שמור מאז ילדותה היא חשה כי הגיע זמנה ללכת מן העולם.

תהילה כאמור היא הדמות הראשית והיא מוצגת כדמות עגולה כלומר שמאפיינות אותה יותר מתכונה מרכזית אחת. בתחילת חייה בחו"ל ניכר כי עזרה לבעלה בעסקיו וספריו והנה בארץ היא צדקת, היא מתוארת הן באפיון ישיר מה שהיא אומרת על עצמה והן באפיון עקיף על ידי מה שאמר החכם הירושלמי והרבנית ומה שהמספר חושב עליה ועל ידי השוואתה לירושלים העתיקה

– כל מי שרואה אותה רואה בקדושתה ואוהב אותה ומתפעל מיופייה, והשוואתה לרבנית אשר היא דמות שטוחה אשר אינה משתנה מתחילת הסיפור ועד סופו. היא פסימית, שלילית, דכאונית, חולנית שאינה קמה ממיטתה ומחכה שישרתו אותה למרות שהיא חצי מגילה של תהילה תהילה

משרתת אותה. שמה של תהילה מתאים לה מכמה סיבות : היא מהללת כל אדם וגם את אלוהים היא קוראת ספר תהילים כל יום פרק היא ראויה לתהילה מאנשים על מעשיה.

בדמי ימיה :

הסיפור הינו נובלה – סיפור העוסק בנושא מרכזי במקרה זה באהבה. הסיפור מתואר כסיפור בגוף ראשון מפי תרצה ומתואר כספר זיכרונות. ראייה זו מעידה דבר ראשון על סובייקטיביות, כי הכל דרך ראות עיניה ובנוסף דרך זו מעידה על אמינות ונראה כי היא כותבת באמת דרך ניסיון אישי. לכך תורם גם סדר מסירת האירועים הם אינם לפי התרחשותם אלא לפי הסדר בו התגלו לה קודם מות האם אח"כ יחסי האם עם עקביה ואח"כ התאהבותה בו. חשיפה מדורגת זו יוצרת מתח.

הסיפור מתאר משולש אהבה שאינו מומש – בין כל הדמויות : אהבתם של ליאה ומזל, אהבת מינץ וליאה ואהבת תרצה למזל. הדמויות מתוארות באפיון עקיף : או דרך ראייתה של תרצה או דרך השוואה בין לבין דמויות אחרות. כל שמותיהם הם שימות סמליים המתאימים לתכונותיהם של הגיבורים ולתפקידם בסיפור.

העלילה : ליאה גרה עם הוריה בבית ולו דירה נוספת. יום אחד עובר אדם בשם עקביה מזל, סטודנט לפילוסופיה בוינה אשר בא לנפוש בקיץ אולם הוא יישאר שם ולא ישלים את לימודיו. הוא מבקש מאמה של ליאה מים לשתות הוא שותה אוכל ומטייל אתם ומחליט להישאר ולגור אצלם ובתמורה הוא מלמד את הבת לשון עברית ותנ"ך הוא גם ילמד בהמשך את חברתה מינטשי. במהלך לימודיו אותה השניים מתאהבים. יום אחד תולה לאה בחדרו את ה"מזרח" = קישוט ונופלת ממנו טבעת. היא עונדת אותה לאצבעו וזהו סמל לאהבתם. לאחר זמן מה מגיע עובר אורח נוסף המעונין להשכיר את החדר ששוכר עקביה מזל לשם אכסון סחורתו – לאדם זה קוראים מינץ ופירוש שמו בלועזית הוא מטבע. הוא סוחר קטניות. הוריה של ליאה מפנים את עקביה מהדירה ומכניסים את מינץ העשיר. אביה של ליאה מנסה לשכנעה אותה להינשא למינץ כי הוא אדם אמיד וליאה היא חולנית והם מקווים כי בכספו יבריא אותה.

היות והיא מתפקדת בהתאם לשמה היא נישאת לו ולא לעקביה אותו אהבה. מאז נישואיה למינץ היא סובלת מכאב לב היא שומרת את מכתביו של מזל אליה בקופסה עם מפתח. היא מתפקדת כאישה מסורה ונאמנה למרות שהיא אינה אוהבת אותו. גם מינץ שאוהב אותה יודע כי היא אוהבת את מזל ולא אותו אולם למרות זאת הוא חושש לחייה ומטפל ואוהב אותה ולכן אין זה פלא כי בתם תרצה גדלה באמונה כי הם חיו חיי אידיליה. בגיל 31 מתה ליאה משברון לב ומחלת לב. במקביל אנו יודעים כי מזל לא נישא מעולם וכך שמרו השניים על אהבתם כל אחד בנפרד.

לפני מותה התייחדה ליאה עם כתביו של מזל אליה פגשה את מינטשי חברתה נפרדה ממנה שרפה את כתבי מזל שאפה את העשן ומתה בערב שבת כקדושה. תרצה זוכרת אותה בשמלה לבנה והיא מתוארת על ידה כמלאך. לאחר מותה מתואר מינץ כמי שחווה משבר נוראי הוא זועק זעקה גדולה הוא אינו אוכל וישן ואינו מתפקד כבעבר הוא עוסק בעסקיו ושרוי כל כך בצער האיש עדין כי שכח כלל מבתו המתבגרת. קילא, עוזרת הבית שלהם אומרת כי הוא אינו בסדר מכיוון שהיה פוקד את קבר ליאה בכל יום.

לאחר שנה לאבל הוא הולך לקבר אשתו ורואה שם את עקביה מזל ומבקש ממנו לעזור לו לחבר נוסח למצבת אשתו. הוא משתף אותו כי ידע כמה אהבו השניים וכי היה חלק בלתי נפרד מליאה. עוד הוא שואל אם יש לעקביה העתק מהשירים שכתב לליאה כי היה רוצה לפרסמם בספר אולם עקביה אומר כי כתב את השירים למען ליאה ולכן אין לו העתק.

כשליאה גדלה היא שומעת ממינטשי על יחסי אמה עם עקביה היא גם מקבלת ממנה עותק של יומנו של מזל ממנו היא למדה על יחסיהם. היא קוראת כי אביה של ליאה ביקש ממזל סליחה והסביר כי השיא אותה כדי שתירפא ממחלת ליבה וזה ענה לו כי יש לה מחלת לב שרק הוא יכול לרפא.

תרצה מבולבלת והיא חשה כעס ורחמים כלפי אביה. היא רוצה לכפר על העוול שנעשה לעקביה והיא מחליטה כי עליה להינשא לו.

הוא נוסע לבקר את אמו שחלתה בוינא וכשהוא שב הם נפגשים מספר פעמים, הוא מספר לה על עברו והוא מוצא אצלה אוזן קשבת לסיפוריו לה הוא זקוק כל כך, היא לומדת אצלו בסמינר למורות ולבסוף הם נישאים, אולם מזל כבר אדם מבוגר ואינו יכול להשקיע בקשר כפי שרצה להשקיע עם אמה. הוא רואה בה נחמה אולם הנחמה באה מאוחר יותר. לאחר נישואיהם הם גרים בבית מזל אשר אביה שיפץ בעת נסיעתם לירח הדבש. אביה בא אליהם תכופות ונהג לשוחח עם מזל ארוכות ובשיחותיהם נראו לה כשיחת איוב עם רעיו היא ראתה במזל כמי שמתה עליו אשתו והיא אינה אשתו.

היחסים ביניהם אינם מושלמים. הוא פרש מן הלימוד למרות שהמנהל ביקש כי יחזור כי אין עוד זכר לסיבת עזיבתו (תפשו מכתב אהבה שתלמידה כתבה לו) אך הוא עבר לעסוק בכתיבה וזה מושך אותו יותר מההוראה, הוא אסף חומר לכתוב על תולדות העיר בה חי.

ניתן לומר כי כל הגיבורים מתו בדמי ימיהם: ליאה מתה מיתה פיזית, מזל מת כאשר ליאה נישאה למינץ, מינץ מת נפשית במות אשתו ותרצה מתה מחוסר אהבתו של מזל אליה – כדי להרות היא באה לחדר עבודתו וניצבה לפניו ערומה. שני הגברים אהבו אותה אהבת אמת אולם לבה היה נתון רק לאחד.

מזל הוא ההפך הגמור ממינץ. מינץ הוא מעשי וחומרי ועשיר ואילו מזל סטודנט ואחר כך מורה עני משורר ופילוסוף בלבו הוא אינו איש המעשה כלל.

בסוף הסיפור תרצה בהריון אביה מביא לה מתנה נעליים ומצנפת אך הוא שבור נפשית ואינו מתאושש ממות אשתו.

פרק ג' רומאן :

אבא גוריו / "בלזק"

א. הרקע הריאליסטי.

הרומאן אבא גוריו הוא חלק מספר גדול שכתב בלזק שמכיל כמה רומאנים, שנקרא "הקומדיה האנושית" בכל הספר ראסטינאק הוא גיבור אבל אפשר לקרוא כל ספר גם כיחידה סגורה. זהו סוג של רומאן ריאליסטי שקובע שהסביבה היא ראי לאדם, לעיתים ראי ישר ולעיתים ראי הפוך לדוגמה במקרה של האכסניה זהו ראי ישר כי האכסניה עלובה וכך גם רוב האנשים שחיים בה. נפש האדם איננה יכולה להתפתח כהלכה במקום עלוב, מוזנת, מלוכלך ומסריח. לגבי החברה הגבוהה היחס הוא יחס הפוך כלומר ככל שהחברה יותר נוצצת, ככל שהבתים יותר מפוארים והטרקלינים (סלונים) יותר גדולים, הבגדים יותר מהודרים והתכשיטים יותר נוצצים הרי האנשים מבפנים יותר רקובים ויותר מושחתים.

הדמויות שבספר : (דמויות שגרות באכסניה) :

1. ראסטינאק – הוא הגיבור המרכזי של הספר. הוא סטודנט למשפטים, הוא הגיע מן הפרובינציה (כפר) לפריז כדי ללמוד משפטים. הוא מזניח את לימודיו והוא מדרדר מבחינה מוסרית ומשתלב בחברה הגבוהה המושחתת.
2. מאדאם ווקר – היא בעלת האכסניה. האכסניה עלובה ברובע עלום למדיי בפריז. מאדאם ווקר היא אישה מאוד חומרנית (היא רואה את הכל דרך החור של הגרוש) ואוהבת נורא כסף. גם ראסטינאק גר אצלה באכסניה (בקומה העליונה של העניים).
3. ביינשון – הוא סטודנט לרפואה כמו ראסטינאק גם הוא הגיע מן הפרובינציה אבל הוא אידיאליסט, הכסף איננו מעניין אותו כלל, כל חלומו לסיים את הלימודים לחזור לפרובינציה ולהיות רופא לעניים שאין ידם משגת לשלם. הוא מתיידד עם ראסטינאק. ביינשון גם כן חיי באכסניה.
4. ווטרן – הוא פושע נמלט, (שמו ווטרן זה לא שמו האמיתי) שמו האמיתי הוא "ז'אן קולין", הוא בורח מבית הסוהר(חי באכסניה, מסתתר תחת זהות שאולה, גם הוא מתיידד עם ראסטינאק, יש כאן רמז ברקע ההומוסקסואלי שלו (של ווטרן). יש לו השקפת עולם אנרכיסטית, יש לו כושר דיבור מעולה וכושר שיכנוע מעולה. ווטרן מציע לראסטינאק עיסקה שקשורה לרצח ששניהם ירוויחו מן הרצח. ווטרן הוא חכם, ערמומי, תחמן.
5. ויקטורין – ויקטורין היא עלמה צעירה שגרה באכסניה עם בת לווייה. _אישה מבוגרת ששומרת עליה שלא יעונה לה כל רע). אביה הדיר (סילק) אותה מכל הירושה ותכנן להשאיר הכל לאחיה. כאן נכנסת ההצעה של ווטרן לרצוח את האח של ויקטורין ואז היא תישאר בת יחידה, תירש את כל הכסף והם יתחלקו בו.
6. מאדאמואזל מישונו ומר פיורא – מאדאמואזל היא רווקה מזדקנת שגרה באכסניה, ומר פיורא הוא דייר זקן שגר באכסניה. שניהם מגלים את זהותו של ווטרן כפושע נמלט מלשינים למשטרה כדי לקבל פרס. (הם עושים זאת רק בשביל הכסף). הזקנים נותנים לוטרן בתוך

השתייה חומר הרדמה לאחר מכן הם סוחבים אותו לחדר שלו והם נכנסים ומחטטים בחפצים האישיים שלו וכך הם מגלים את זהותו האמיתית.

7. אבא גוריו – הוא זקן בן 63, שחי באכסניה הוא היה פעם מאוד עשיר, אך בחייו נתן את כל כספו לשתי בנותיו ובהדרגה הן הפנו לו את הגב והתעלמו ממנו. מצבו מתדרדר גם נפשית כי הוא אוהב את בנותי וגופנית כי הוא זקן. בנותיו אפילו אינן באות ללוויה שלו. מי שמטפל באב גוריו כשהוא שוכב על ערש דיו(גוסס) זה ראסטינאק והסטודנט לרפואה ביינשון שמטפלים בו וקונים לו רפואות על חשבונם.

הדמויות של החברה הגבוהה :

1. דודניתו של ראסטינאק, (ראסטינאק היה ממשפ' אצילים שירדה מנכסיה). היא הייתה אישה עשירה, מכובדת מאצולת פריז. היא ערכה לעיתים קרובות נשפים בביתה וכל המי ומי (האצילים) הוזמנו לנשף אצלה. (מי שקיבל הזמנה הבין שהוא אדם חשוב ואנשים נאבקו לקבל הזמנה לנשפייה). היא משמשת קרש קפיצה לראסטינאק להשתלב בחברה הגבוהה. מאדאם דה ויזואין מלמדת את ראסטינאק כיצד להתנהג בחברה הגבוהה והיא מלמדת אותו שזאת חברה של חוקי ג'ונגל ולכן יש לו שתי אפשרויות להיות טורף או להיות נטרף. היא גם מסבירה לו שבפריז הוא צריך להתנהג לפי נורמות אחרות כדי להשתלב.
2. מאדאם דה לנלה – היא חברה של דודניתו של ראסטינאק. היא מספרת לנו פרטים על אבא גוריו שנתן את כל כספו לבנותיו. היא כאן משתמשת בציור של "לימון", היא אומרת שהבנות סחטו את אביהם כלכלית כמו שסוחטים לימון ואת הקליפה זורקים בצד. (זה מוטיב שהיא מדמה אותו ללימון). היא בכל פעם משנה את השם של אבא גוריו כדי להפגין זלזול בו (על כך שהוא היה טיפש ונתן הכל לבנותיו) היא קוראת לו דוריו, אריו, בוריו, מוריו וכו'.
3. הבת הצעירה של אבא גוריו, היא נשואה באומללות לבנקאי עשיר. בצרפת הייתה חברה של מעמדות בדרגה הנמוכה היו הפועלים אח"כ פרולטריון (דלת העל), אח"כ בורגנות נמוכה שזה המעמד הבינוני, סוחרים קטנים, בשלב אח"כ הייתה הבורגנות הגבוהה שזה המשכילים העשירים כגון בנקאים בשלב אח"כ יש אצולת ממון אלה אנשים שהיה להם כסף כדי לקנות להם תואר אצולה. (בעלה של דאלפין היה אצולת ממון הוא היה בנקאי עשיר). השלב הבא זה אצולה מלידה ומעל כולם עומד המלך, בצרפת הוא קורא לעצמו "אל השמש". דאלפין הופכת להיות מאהבת של ראסטינאק.
4. אנסטאזיה – היא בתו הבכורה של אבא גוריו, היא נשואה לאציל מלידה וגם אומללה מאוד בנישואיה. (אבא גוריו חיתן את שתי בנותיו ושילם הרבה כסף כי הוא היה מעוניין שבנותיו תעבורנה ממעמד הבורגנות הגבוהה למעמד האצולה, כלומר הוא רצה שהנישואין שלהן יהיו מבחינתן קרש קפיצה לחברה הגבוהה, והבנות הללו כשעברו למעמד גבוה יותר הן התביישו באביהן, הן הזמינו אותו הביתה רק כשבעליהם לא היו בבית והן הכניסו את האבא דרך הכניסה של המשרתים כדי שאורחיהם לא יראו אותו. כך התחילה ההתנכרות של הבנות לאבא והיא הגיע לשיא בזה שהם לא באו להיפרד ממנו ולא באו ללוויה שלו).

המנדין הסיני – דמות מטפורית.

הדמות הזאת מופיעה ביצירה כמטאפורה. מנדרין זה איש דת סיני. ראסטינאק שואל את ביינשון אם מותר להרוג מנדרין סיני בלחיצת כפתור או במחשבה. ביינשון עונה לו שאסור בשום פנים ואופן, כי גם אם לא ייתפס וגם אם איננו צריך לעשות זאת במו ידיו, הרי זה רצח לכל דבר. בשלב זה ראסטינאק נותן לוטרן תשובה שלילית שאסור לרצוח את אחיה של ויקטורין (יש הקבלה בין אחיה של ויקטורין לסיפור המנדרין). בסוף היצירה ראסטינאק מתדרדר חיינו כסף, מהמר, חי שלא בהתאם ליכולתו הכלכלית ואז הוא "נשאל" "האם המנדרין הזקן מת" ראסטינאק עונה "הוא לא מת אבל הוא גוסס". בזה מודה ראסטינאק שחל בו שינוי, הוא התדרדר ואיננו מגלה מוסר גבוה כמו בתחילת היצירה. סיפור המנדרין הוא ברומטר (מד – חום) לשינויים הנפשיים שמתחוללים אצל ראסטינאק.

תאור האכסניה – בלזאק מתאר קודם כל את הרובע שבו ממוקמת האכסניה. "אין רובע נורא מזה בפריז", גרים באכסניה לרוב סטודנטים עניים או אנשים שאין להם די כסף (אבא גוריו בהתחלת היצירה הוא יוצא דופן, כי עדיין היה לו כסף אך הוא רצה לחסוך, כדי שיהיה יותר כסף לבנותיו). באכסניה יש כמה קומות וככל שהקומה גבוהה יותר מחיר החדר זול יותר. כמו כן יש באכסניה חדר אוכל, שם נפגשים הדיירים לארוחות משותפות ונוצרת ביניהם מערכת יחסים. כדי להבליט את עליבותה של האכסניה יש פירוט של הרצפה הרעועה, הכיסאות המסכנים, האבק שניתן למצוא בכל מקום, גם הריח של האכסניה מודגש כריח מיוחד של מקום לא מאוורר ולא נקי. "ריח מעון דיירים. זהו ריח של מקום סגור ומסוגר, ריח של עובש... חודר לתוך הבגדים זהו ריח של חדר אחרי שאכלו בו, יש בו סירחון של מטבח, של מזבה של בית חולים". גם המטבח נראה עלוב, מלוכלך, דביק והטפטים בחלק מן המקומות קרועים. "עניות ערומה", גם הדיירים באכסניה מתאימים לאווירה העגומה בה, מאדאם ווקר פניה מזדקנים ושמונניים בלזאק אומר במפורש שמאדאם ווקר (בעלת האכסניה) דומה דמיון רב בעליבותה לאכסניה, "התאמה רבה מורגשת בין כל אלה ובין חדר האוכל שריח אסון נודף ממנו". מאדאם ווקר דומה לאכסניה ולכן כמו רוב דייריה היא חומרנית כי אצלה הכל פונקציה של כסף, "דאגתה לדיירים נמדדה... בהתאם לגובה תשלומיהם". גם הלבוש של רוב דיירי האכסניה מזכיר את עליבותה של האכסניה לדוגמה: הגברים לובשים בגדים, שקשה לקבוע את הצבע שלהם ונעליים שברבעים אחרים בפריז כבר מזמן היו זורקים אותם לפח. גם השמלות של הנשים שהן דהויות או שצבען חודש, הצווארונים היו מצהיבים מתפוררים. האנשים שגרו באכסניה נראו קשוחים ומוצקים כאלה שעמדו מול סערות החיים.

ב. הטכניקה של הסופר הכל יודע (הסופר יודע הכל ואיננו מוסר הכל).
הספר כתוב בגוף שלישי (הוא) בטכניקה של הסופר כל יודע. הסופר הכל יודע נכנס לתוך הדמויות, מתאר את מחשבותיהם, הרגשותיהם, פחדיהם וחלומותיהם. בנוסף לכך הוא כל הזמן מתערב בתוך הסיפור, מסכם בשבילנו דברים הוא מכתוב לנו את דעתו. הסופר שמתערב קופא עלינו את דעתו, מכריח אותנו לראות את הדברים לפי זווית הראייה שלו לדוגמה: הסופר מזלזל לאורך כל הספר באבא גוריו, אבל יש כמה קטעים שאבא גוריו מדבר בהגיגון וברגש. הסופר פוחד שמא נזדהה איתו יותר מדיי ואז הוא מוסיף הערה משלו "הנפש המטומטמת ביותר מגיעה לעיתים בלחץ רגשותיה לכושר הבעה יוצא מגדר הרגיל", בהערה זו

מתערב הסופר ורוצה שלא נזדהה עם אבא גוריו אלא נקבל את דעתו שאבא גוריו הוא בשה"כ בהמה מטומטמת.

הסופר היודע הכל ואיננו מוסר הכל: הסופר יודע הכל על הדמויות אבל הוא איננו מספר לנו מייד את כל מה שהוא יודע, יש כאן טכניקה של יצירת מתח ואי וודאות, יש כאן פערים של מידע ואלה יוצרים סקרנות. שתי דוגמות: 1) הסופר נותן המון פרטים על ווטראן אבל הכל מעורפל והוא איננו מגלה לנו מייד שוטראן הוא פושע נמלט, כדי לא להוריד את המתח שבעלילה. 2) הסופר מתאר כל פעם כרכרה עוצרת ושתי נשים צעירות יורדות ממנה לבקר את אבא גוריו. הוא איננו מספר לנו שאלה הבנות של אבא גוריו, והיות שהן נראות כל פעם שונות בגלל תסרוקת ובגדים שונים נוצר רושם מוטעה שהן שתי פילגשות שלו. בדרך זו גם נוצר מתח אך גם רומז בלזק (הסופר) שיש משהו חולני באהבה של אבא גוריו לבנותיו.

ג. ציורים ודימויים.

יש ביצירה הרבה אפיונים של אנשים בציורי חיות. פריז העיר מתוארת בדימוי של בור של רפש וכל מי שמתקרב אליה מזדהם ומתלכלך. הציורים הללו הם מקרים טכניים ואינם צוברי משמעות, הם חלק משיטת התיאור. אפיונים של אנשים בציורי חיות: למאדאם ווקר יש אף של תוכי, היא שמנה כמו עכבר כנסייה, יש לה עיניים של עורב והיא נראית כמו פרה שהלבישו אותה לפי מיטב האופנה והיא חשדנית כמו חתולה. פוארה (המלשין) יש לו צואר כמו לתרנגול הודו, הוא דומה לחתול פריזאי, ווטראן מדמה אותו לפישפש ומשווה אותו גם לכלב. מישונו יש לה קול של צרצר, מבט של אפעה (נחש ערסי) וביינשון קורא לה עטלף והיא מזכירה לו תולעים. אבא גוריו מתאר את הבעל של דלפין (ביתו) כמי שיש לו ראש של עגל שמורכב על ראש של חזיר. בכל הציורים של החיות הסופר איננו מחמיא לגיבורים שלו להיפף הוא לועג להם ומתאר אותם כיצורים נחותים. יש גם תיאורים רבים של השוואת פריז לג'ונגל, ג'ונגל זה עולם של ציד עולם שיש בו טורפים ונטרפים.

ד. מעגלים קונצנטריים.

המעגל הראשון הוא הקטן שנקרא חדר בתוך דירה, המעגל השני זאת דירה (בניין שלם) המעגל השלישי הוא רובע, המעגל הרביעי הוא רבעים יש הרבה רבעים, המעגל החמישי מתאר את פריז שהיא מייצגת את צרפת כולה. אם ניקח את כל המעגלים הקונצנטריים מהמעגל הקטן למעגל הגדול נבין שזוהי עיר מושחת, בלתי מוסרית, חסרת ערכים.

הפרובינציה (הכפר) איננה נכללת במעגלים הקונצנטריים, כי יש שם ערך של כבוד למשפחה, אכפתיות, עזרה הדדית, הכסף איננו הכל, הפרובינציה היא שמורת טבע. דוגמות:

ראסטינאק – הוא בא ממשפ' אצולה שירדה מנכסיה. הוא מגיע לפריז כדי ללמוד וכדי לעזור לו כל המשפחה התגייסה כדי לאפשר לו לצאת ללמוד. זאת הסיבה שהוא מטפל באבא גוריו לפני מותו כי זה מה שהוא ראה בבית.

בבינשון – אביו היה רופא וגם הוא לומד רפואה, כסף לא מעניין אותו בכלל, הוא גם עוזר לאבא גוריו כשהוא חולה (הוא סועד איתו ונותן לו עזרה רפואית) והוא מתכנן לגמור את לימודי הרפואה, לחזור לפרובינציה ולהיות רופא לאנשים עניים שלא יכולים לשלם עבור שירות רפואי.

ה. כותרת שם היצירה.

הספר נקרא "אבא גוריו", השם הזה מצד אחד הוא שם תיאורי, מאפיין את אחד הגידורים, בכל זאת השם הזה מוזר כי הוא לא הגיבור הראשי.

1. אבא גוריו משקף את כל העולם המושחת של פריז גם עולם האכסניה וגם החברה הגבוהה דרכו אנו רואים את העולם המושחת של שני העולמות.

2. החולניות של החברה הפריזאית מאופיינת ע"י שמו המוזר של הספר. אבא גוריו התבטל (עשה מעצמו אפס) בפני בנותיו, הוא ויתר על כל אישיותו, לכן בשם הזה יש זילזול באבא גוריו. הוא התרכז רק באבהות וגם בזה הוא ניכשל כישלון מוחץ.